

DOKUMENTY A MATERIÁLY

ZÁPISKY KPT. VILIAMA PAVLOVIČA Z RUSKA (30. X. 1943 – 5. IV. 1944)

JOZEF BYSTRICKÝ

BYSTRICKÝ, J.: Memoirs of the revolt in 1943-44 of the captain Viliam Pavlovič. *Vojská história*, 3, 11, 2007, pp. 95 – 125, Bratislava.

Viliam Pavlovič as a centurion of the Slovak Army witnessed the events at the end of October 1943 during the combat invasion of the 1st infantry division to the south of Kachovka. On 30th of October 1943, accompanied by lieutenant-colonel of the Slovak Army Viliam Lichner voluntary joined the Red Army. He represented the leaders of the regiment of the Slovak voluntaries in Usman and the second-in-command of the regiment. Later, after the transport to Jefremov he contributed to the organization of 2nd Czechoslovak airborne brigade and he worked at the headquarter of the Czechoslovak Armed forces in USSR. On the basis of the accusation of having published an article against USSR and The Red Army, he was excluded from The Czechoslovak Armed forces and sent to a convict camp. He came back to Slovakia no sooner than in 1947. The published documents, mainly the Memoirs from the revolt from October 30 1943 to November 5 1944 are a valuable evicition of the destinies of the Slovak soldiers in Eastern front and of the grounds from which as a part of the 1st Czechoslovak Armed forces in USSR 2nd airborne brigade was established.

Military history. World War Two. The Memoirs of the infantryman of the Slovak Army from the revolt activities in 1943 – 1944.

Viliam Pavlovič sa narodil 14. októbra 1916 v Bratislave, v rodine železničného robotníka. V rokoch 1928 – 1936 vychodil 8 tried reálneho gymnázia v Bratislave. Od októbra 1936 do júna 1937 bol frekventantom školy na dôstojníkov delostrelectva v zálohe v Táboře, od júna do októbra 1937 pôsobil vo funkcii 1. dôstojníka delostreleckého oddielu 83 v Šamoríne a od októbra 1937 do augusta 1938 bol frekventantom Vojenskej akadémie v Hraniciach na Morave. 14. augusta 1938 bol menovaný na poručíka delostrelectva. Po absolvovaní akadémie pôsobil do konca roka 1938 vo funkcii 1. dôstojníka delostreleckého pluku 109 v Bratislave a veliteľa batérie. V januári 1939 nastúpil do aplikačného kurzu pre dôstojníkov z povolania. Od marca 1939, už ako dôstojník slovenskej armády, až do polovice poslednej dekády júna 1941 slúžil v delostreleckom pluku 1 v Topolčanoch vo funkcii I. pobočníka veliteľa pluku a veliteľa školnej batérie. Medzitým sa od polovice apríla do polovice mája 1941 zúčastnil stáže v delostreleckej škole v nemeckom Jüterborge. Po vstupe Slovenska do vojny proti Sovietskemu zväzu sa zúčastnil poľného ťaženia do konca novembra 1941 ako veliteľ delostreleckej batérie delostreleckého pluku 1, potom delostre-

leckého pluku 31 v Zaisťovacej divízii a od začiatku decembra 1941 do 6. apríla 1942 ako veliteľ horskej kanónovej batérie a delostreleckého oddielu v Rýchlej divízii. Po návrate na Slovensko nastúpil na Vysokú vojennú školu v Bratislave – oddelenie generálneho štábu. V čase od 1. do 31. augusta 1942 absolvoval stáž v delostreleckej škole v Júterborgu a v pechotnej škole v Dűbberitz (Nemecko), od 1. septembra do 8. novembra v Kriegsakademii v Berlíne. 1. februára 1943 bol povýšený na stotníka delostrelectva. 10. júna 1943 odišiel do poľa k Rýchlej (1. pešej) divízii s určením za prednostu 4. oddelenia veliteľstva divízie. Pri nasadzovaní 1. pešej divízie do obrany v priestore južne od Kachovky 30. októbra 1943 prešiel spolu s pplk. Viliamom Lichnerom k Červenej armáde.¹ V Usmani sa stal spoluorganizátorom pluku slovenských dobrovoľníkov a zástupcom veliteľa tohto pluku. 17. januára 1944 bol v Jefremove prezentovaný do čs. vojenskej jednotky v ZSSR a 18. januára 1944 mu bola priznaná hodnosť kapitána. Na Slovensku mu bola 18. februára 1944 odňatá hodnosť stotníka delostrelectva a bol degradovaný na strelníka v zálohe. Na základe obvinenia, že v denníku *Slovák* 23. decembra 1942 vyšiel jeho článok *Horúce Vianoce Rýchlej divízie*, v ktorom sa mal nepriateľsky vyjadrovať o Červenej armáde a Sovietskom zväze², bol 1. mája 1944 premiestnený od veliteľstva čs. jednotiek v ZSSR k náhradnému pluku a odtiaľ odsunutý do zajateckého tábora. Ešte predtým, dňa 8. apríla 1944, veliteľovi čs. vojenských jednotiek v ZSSR brigádnemu generálovi Janovi Kratochvílovi odovzdal „*k osobnej úschove doklady o odboji Slovákov v rámci čs. zahraničnej armády v ZSSR a svoje osobné doklady o činnosti so zápisníkom z Ruska...*“³ Prílohy k listu tvorili:

- „1. Situačná mapa 1. peš. slov. divízie v deň prechodu Slovákov k RA.
2. 2 org. tabuľky 1. slov. div., operačný rozkaz č. 3 časť I, oper. r. 27 a 28, časť II, spoj. rozkaz č. 41, prehľad zbraní a streliva a prehľad moto-vozidiel u 1. peš.slov.div.
3. Doklad o dobrovolnom prechode k RA.
4. Memorandum slov. dobrovoľníkov v SSSR, predložené čs. vel'vysalnectvu v Moskve.
5. Rozhlasový prejav pre moskovský rozhlas odoslaný 26.XI.1943.
6. Odpis výpovede pplk. Lichnera orgánom NKVD z Moskvy.
7. Moja⁴ výpoveď orgánom NKVD z Moskvy, v táb. č. 82.
8. Moje články v č. 1 táborového časopisu „Plameň slobody“.
9. Vianoce v zajateckom tábore.
10. Deputácia slov. dobrovoľníkov v Moskve u p. prezidenta E. Beneša.

1 V liste generálovi Emilovi Perkovi z 12. júla 1967 o tomto prechode napísal: „*Bolo to 30.X.1943 v Grigorjevke lebo Vy Ste boli s užším štábom v Kostogrízove. S Lichnerom spolu sedela vzađu v osobnom aute Vala, Ruska, ktorú má teraz za ženu a ktorá u divízie robila medicínsku sestru. Hneď po vystúpení z auta žiadal som, aby nás predviedli veliteľovi a zaviedli nás k plk. tankových vojsk Jermačok-ovi /veliteľ tankovej brigády, ktorá susedila s jazdeckou divíziou generála Kiričenska. Na rozhraní oboch týchto jednotiek prechádzalo grós našich vojsk. Veliteľovi brigády som sa hlásil, odovzdal mapu a vysvetlil situáciu a taktiež odovzdal posledný divízny rozkaz, ktorý Ste podpísali aj Vy o obrane južne Kachovky. Náramne sa divil, keď som menoval Vás ako veliteľa divízie. Čakal, že mu povieť meno gen. Jurecha. Nad tým, že Slováci prechádzali v celých rotách, ako napr. Karol Vítek, a po praporech, ako npor. Chovanec, sa vôbec nedivil... Rusi chceli pôvodne, aby sme hneď obrátili zbrane tam proti Nemcom, ale som im to vyhovoril s odôvodnením, že proti vlastným slov. vojakom bratom bojovať by nebolo ani únosné ani čestné. A to aj Jermačok prijal.*“ Kópia listu je vo vlastníctve autora.

2 Pozri: Záznam ve věci odeslání kpt. gšt. Viléma PAVLOVIČE, před. velitelství čs. vojenských jednotek v SSSR – do zajateckého tábora.

3 Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (ďalej VÚA-VHA) Praha, f. SSSR – I, velit. čs. voj. jednotek, šk. 10, i.č. 100, sign. 28/1.

4 Rozumej: kpt. Viliama Pavloviča.

11. Prevolanie k slovenskému národu a slov. armáde, so zápisnicou k nemu. /1 originál, 1 kopia/.
12. Moje 2 články pre Čs. Listy v SSSR.
13. Výkaz počtov a evidencie pluku slov. dobrovoľníkov v SSSR.
14. Plukovné rozkazy.
15. Fascikel odpovedí na otázky čs. voj. misie v SSSR.
16. 2 moje prejavy pre moskovský vysielateľ a to pre Slovensko a pre Čechy a Moravu.
17. História partyzánskeho odradu kpt. Nálepku /Riepkina/.
18. Koncept mojej žiadosti o priznanie hodnosti, a odpisy osobných zmien, kde je moje curriculum vitae.
19. Čs. Listy čís. 2–10/1943 a č. 1–3/1944 na ktoré sa odvolávam v mojom osobnom zápisníku z Ruska.
20. Zápisník z čs. odboja v Rusku od 30.X.1943 do 5.IV.1944.“

V citovanom zozname príloh ako posledný uvedený *Zápisník z čs. odboja v Rusku* spolu s vybranými dokumentmi, ktoré kpt. Viliam Pavlovič odovzdal gen. J. Kratochvílovi, publikujeme vzhľadom na ich historickú hodnotu, ako dobové svedectvo o osudoch slovenských vojakov, ktorí na konci októbra 1943 využijúc vhodnú príležitosť dobrovoľne prešli k Čerenej armáde alebo sa dostali do jej zajatia.⁵ Publikovanie týchto materiálov je však aj príležitosťou na pripomenutie si osobnosti Viliama Pavloviča, ktorému slovenská vojenská historiografia doposiaľ nevenovala patričnú pozornosť.

V liste, ktorý Viliam Pavlovič 12. júla 1967 napísal gen. Emilovi Perkovi o svojom pobyte v zajateckých táboroch, uviedol: „*Sám som sa vrátil z SSSR až 23. II.1947 čiže skoro 2 roky po vojne. Čo som tam dovtedy robil? Nuž pracoval od mája 1944 medzi príslušníkmi ČSR v zajateckých táboroch⁶, ako predseda Čs. prípadne medzinárodného antifašistického aktívu a vyberal som z táborov ľudí, ktorí boli vyvečení od nás, alebo bezprízorné deti, ktoré sa pripojili k ČA a po demobilizácii sa riešilo čo s nimi keď boli z ČSR, sústreďovali sme tieto osoby a rekonvalescentov z SNP do tábora v Luisdorfe pri Odese a odtiaľ (to už bol tábor repatričný) sme tieto osoby transportovali do vlasti a jedným z posledných transportov som ako veliteľ transportu sa vrátil aj ja.*“ Na Slovensko sa vrátil 24. februára 1947. Po vylicení nastúpil slúžiť v čs. armáde. Od decembra 1947 do septembra 1949 pôsobil ako pridelený dôstojník v operačnej skupine 1. oddelenia veliteľstva Vojenskej oblasti 4 v Bratislave. Od septembra 1949 do septembra 1951 pracoval ako pomocník náčelníka školy a výcvikovej skupiny delostreleckého učilišťa v Hraniciach, od septembra 1951 do konca decembra 1952 ako starší dôstojník pre plánovanie vo vyššej vojenskej škole v Hraniciach. Dňa 4. septembra 1948 bol povýšený na štábného kapitána a 23. októbra 1948 na majora delostrelectva. 31. decembra 1952 bol preložený do zálohy. V roku 1969 bol povýšený do hodnosti podplukovníka. Od januára 1953 do polovice novembra 1953 bol zamestnaný ako úradník v Drevone n. p. Bratislava, potom v Drevone n.p. Šaľa a n.p. Prievidza. Od 1. novembra 1956 učil v Pruskom v Poľnohospodárskej technickej škole telo-

5 Kpt. V. Pavlovič odovzdal gen. J. Kratochvílovi v zozname uvedené doklady so žiadosťou, aby, ak mu nebude samému dovolené, „*odovzdal po návrate do vlasti tieto doklady osobe, ktorá bude poverená spracovaním čs. odbojovej činnosti*“ a rodine jeho „*súkromné články*“.

6 Podľa údajov, uvedených v jeho krátkom osobnom spise, bol od mája 1944 do januára 1946 v tábore č. 27 v Krasnogorsku, od januára 1946 do novembra 1946 v tábore č. 437 v Čerepovci a od januára 1947 do začiatku poslednej dekády februára 1947 v tábore č. 186 v Luisdorfe pri Odese.

cvik, brannú prípravu, zemepis, nemčinu a strojopis. V roku 1974 odišiel do penzie. Zomrel 13. augusta 1985.

Archívne dokumenty publikujeme v pôvodnom znení, bez jazykových úprav.

ZÁPISKY Z ODBOJA OD 30.X.1943 DO 5.IV.1944⁷

30.X.1943

12.30 hod. prešli sme s pplk. Lichnerom⁸ do ruského zajatia v Pavlovke, pobočníkom tankovej brigády plk. Jermačenka⁹ čís. pol. pošty 70437 predvedení k veliteľovi, po výsluchu odsunutí k náč. štábu do Novo Michajlovky¹⁰ – vyčkávanie uvoľnenia týlu fronty, aby sme mohli ďalej dozadu i s ostatnými, ktorí sa zo Slovákov tu sústreďujú.

31.X.1943

Vyčkávame príchod ďalších dobrovoľníkov.

1.XI.1943

Doteraz sa v N. Michajlovke sústredilo 8 dôst., 142 mužstva.

7 VÚA-VHA Praha, f. SSSR – I, šk. 10, i.č.: 117, sign. 28/18.

8 Plk. (genmjr.) Lichner Viliam Ján, * 20. 10. 1902 Banská Bystrica, † 23. 11.1977 Bratislava. V rokoch 1922 – 1924 absolvoval Vojenskú akadémiu v Hraniciach na Morave, 15.8.1924 bol menovaný za por. a premiestnený do p. pl. 12 gen. R. M. Štefánika, 1. 8. 1925 – 29. 9. 1929 slúžil v p. pl. 2 Jiřího z Poděbrad v Litoměřiciach ako veliteľ čaty. 1. 4. 1929 bol povýšený do hodnosti nadporučíka. 30.9.1929 bol premiestnený k inštruktážnemu práporu v Miloviciach a od 15.6.1933 do p. pl. 20 v Humennom (veliteľ čaty a roty). 2.6.1936 bol pridelený na zapracovanie vo funkcii 2. pobočníka vel. pl. . 21.10.1933 bol povýšený na kpt. a 1.4.1937 na škpt. pech. Od začiatku februára 1937 pridelený na 2. odd. štábu VI. zboru v Košiciach a od 1.11.1937 k zvláštnej skupine MNO, pridelenej k VI. zboru, a určený za spravodajského dôstojníka tejto skupiny. Na konci februára 1938 bol premiestnený k 12. divízii a 23.9.1938 bol určený za spravodajského dôstojníka armádneho veliteľstva Štefánika v Leviciach, od 15.12.1938 pôsobil ako spravodajský dôstojník zvláštnej skupiny MNO pridelenej k VII. Zboru v Nitre.

Po vzniku Slovenského štátu bol prevzatý do slovenskej armády a vtelený k MNO – HVV ako spravodajský dôstojník 2 oddelenia HVV. 15.5.1939 bola jeho hodnosť premenovaná na stot., 17.5.1939 povýšený do hodnosti majora. V júli 1939 bol na čele výzvednej skupiny 2. odd. MNO. 28.8.1939 odišiel vo funkcii spravodajského dôstojníka do poľa na veliteľstvo Bernolák, odkiaľ sa vrátil 8.10.1939. Dňa 15.11.1939 bol ustanovený za veliteľa II/7 práporu v Žiline. 1.10.1940 sa stal veliteľom automobilového práporu 2 v Prešove. V júni 1941 odišiel do poľa ako prednosta automobilovej služby 2. divízie, od 30.9.1941 vykonával funkciu veliteľa prisunu a odsunu v Zaisťovacej divízii. Na Slovensko sa vrátil 2.6. 1942, ale už 24.6.1942 odišiel opäť na východný front k Rýchlej divízii, kde do konca roku 1942 vykonával funkciu prednostu automobilovej služby. 1.1.1943 bol povýšený na pplk. V období máj – júl 1943 na Slovensku a v Nemecku absolvoval kurz na veliteľa divíznej dopravy. 21.7.1943 odišiel znova na front, kde 30.10. prešiel do zajatia ČA. Organizátor a veliteľ pluku slovenských dobrovoľníkov v Usmani. 8.1.1944 ako pplk. bol prezentovaný v Jefremove a zaradený do 2. čs. paradesantnej brigády vo funkcii zástupcu veliteľa brigády. Vláda Slovenskej republiky na zasadaní, konanom dňa 22.2.1944, schválila odňatie vojenskej hodnosti a jeho degradáciu na strelníka. Po nasadení 2. čs. paradesantnej brigády do bojov v Karpatsko-duklianskej operácii 13.10.1944 priletel s jej jednotkami na Slovensko. Zúčastnil sa SNP. Po ústupe do hôr bol veliteľom partizánskej jednotky, ktorá sa ako čs. partizánska brigáda stala od decembra 1944 súčasťou partizánskeho zväzku „Chruščov“ (vel. A. Sadilenko). Od 7.3.1945 bol v náhradnom pluku 1. čs. az v Poprade a 10.4.1945 bol zaradený na 1/3 odd. MNO v Košiciach a od 1.10.1946 do 30.9.1947 pôsobil ako prednosta I/7 oddelenia MNO, 1.11.1946 sa stal prednostom VII. odboru MNO. 20.2.1947 s účinnosťou od 1.10.1946 bol povýšený na brigádneho generála. V marci 1951 bol daný na dovolenku a dňom 1.4.1951 penzionovaný. V rokoch 1951 – 1955 bol technickým úradníkom v n.p. Opravná strojů Praha, hlavný závod Bratislava, 1955 – 1960 finančným referentom v Jednote Šamorín, potom vedúcim oddelenia práce a mzdy. V r. 1960 – 1967 plánovač nákladov v podniku Jednota Dunajská Streda. Od r. 1967 na dôchodku. V lete r. 1968 bol reaktivovaný na prácu v rehabilitačnej komisii MNO v skupine pre východný odboj. Od 31.7.1969 znova na dôchodku.

9 Plk. Jermačoka.

10 Novo-Michajlovka.

- 2.XI.1943
S horejším počtom presunujem sa peším pochodom do Janovky¹¹.
- 3.XI.1943
Peším pochodom do Uspenovky. Rusi dôverujú a odosielajú nás bez akéhokoľvek sprievodu. Tu sme pod vlastné velenie prevzali ďalšiu skupinu dobrovolcov, takže dnešný stav je: 12 dôst., 5 rtm., 652 mužov, spolu 669 osôb.
- 4.XI.1943
Cez Krásny Partizan¹², kde je stredisko slov. dobrovolcov, prechádzame do Mal. Salakúz.
- 5.XI.1943
Melitopol¹³ – predvedení s pplk. Lichnerom k náč. štábu armády.
- 6.XI.1943
Odoslaní autom do Timoševky sev. záp. Melitopolu, ktorá je určená za definitívne stredisko slov. dobrovolcov.
- 7.XI.1943
Timoševka. Sme ubytovaní po chatách, nie ako zajatci, ale ako internovaní vojaci.
- 8.XI.1943
Timoševka. Prichádza ďalšia skupina. Prehliadka jednotlivcov. Pripravujeme v rámci organizácie vydať 1. pluk. rozkaz.
- 9.XI.1943
Timoševka. Nástup pluku v sile 32 dôst., spolu 1611 mužov – prečítanie pluk. rozkazu. Pluk organizovaný v 9 rôt, po prečítaní rozkazu – defilé.
- 10.XI.1943
Prichádza ďalšia rota (10) v sile 261 mužov, z toho 7 dôst.
Celkový stav 1988 osôb, z toho 39 dôst.
- 11.XI.1943
S povolením pplk. Glušani, vel. všetkých zajateckých táborov, pripravuje sa pozdravný telegram Svobodovej brigáde, Stalinovi a memorandum čsl. vyslanectvu v Moskve.
- 12.XI.1943
Timoševka. Píšu sa soznamy príslušníkov „strediska slov. dobrovolníkov v SSSR.“
- 13.XI.1943
Timoševka. Pri nástupe pluku schválené memorandum čsl. vyslanectvu, telegram Stalinovi a plk. Svobodovi – jednohlasne – tieto taktiež odoslané. (Pozri odpisy.)
- 14.XI.1943
Timoševka. Shromaždenie dôst. vel. rôt a prevedenie prípravných prác pre reorganizáciu pluku, určenie vel. rôt. – Veliteľ pluku pplk. Lichner, zást. veliteľa kpt. Pavlovič.
- 15.XI.1943
Timoševka. Dostávame rozkaz, pripraviť sa peším pochodom na stanicu Plodorodnoje (12 km vých. Timoševka), odkiaľ spoločný odsun vlakom do Voronežskej oblasti. Mužstvo sa v dezinfektore odvíšuje.
Stav: 1992, z toho 39 dôst.
- 16.XI.1943
Pre nepristavenie vagónov odložil sa odchod z Timoševky na zajtra.

11 Ivanovka.

12 Krasnyj Partizan.

13 Melitopol.

VOJENSKÁ HISTÓRIA

17.XI.1943

09.30 hod. odchod z Timoševky po defilé na nádražie Plodorodnoje. Pripravujú sa „teplušky“ a slama do vagónov.

18.XI.1943

08.00 hod. odchod žel. transportu smerom na Stalino.

19.XI.1943

V transporte.

20.XI.1943

O 15.00 hod. v Stalino.

21.XI.1943

Nedeľa. Výročný deň môjho sobášu. Pokračuje sa v ceste na sever cez Debolčovo do Vorošilovska.

Behom noci na dnešok zbehol strel. ruskej národnosti Orlikov Konštantín, ktorý bol v divízii z časov Kaukazu.

22.XI.1943

Pokračuje sa v ceste na sever. Máme asi polovicu cesty za sebou. Je mráz a krajina je pokrytá prvým snehom. – Vorošilovsk¹⁴.

23.XI.1943

Cez Milerovo, kde stojíme od 02.00 hod. do 18.00 hod. vlak ide na sever na Voronež odkiaľ je ešte náš cieľ 60 km na sev. vých. Jednoliatou stravou vyskytuje sa dizentéria a viacero prípadov vredov.

24.XI.1943

Pokračuje sa v ceste na sever.

25.XI.1943

Usmaň 75 km sev. Voroneža. Cez Voronež dostávame sa v 08.00 hod. do Usmaň-e, cieľovej stanice, kde nás už čaká veliteľ tábora a 1 pplk. odoslaný Moskvou nato, aby sa postaral o naše potreby a ubytovanie.

Ubytovaní sme všetci v býv. kláštore prerobenom na lepší tábor. Mužstvo sa kúpe a odvíšuje. – Stravovanie dobré.

Večer: – soznamovací večierok s ruskými dôstojníkmi. Od nás zúčastnili sa dôst. pluku a velitelia praporev: npor. Loja, Tlstý a Chovanec.

Pokračuje sa v kúpaní mužstva, ošetrovaní chorých /veľmi dobre/. Píšu sa ruské kmeňové listy a pripravuje reč do rozhlasu, ktorú chcem povedať z Moskvy.

26.XI.1943

Mužstvo sa kúpe, píšu sa ďalšie kmeňové listy.

Reč pre čl. vysielanie v Moskve som odovzdal pplkovníkovi, ktorý sem bol pre nás odoslaný, so žiadosťou, aby ju prečítal jeden z našich dôstojníkov, najlepšie pplk. Lichner alebo ja.

27.XI.1943

Usmaň. Pokračuje sa v odvíšení a kúpaní mužstva. Doteraz už dokončila 10., 4., 5., 7. a 1. rota.

28.XI.1943

Nedeľa.

Usmaň. Previedlo sa čistenie ubykácii a pokračuje sa v písaní ruských kmeňových listov. 15.00 hod. prečítaná reč do rozhlasu dôst. zboru.

14 Vorošilovsk (1931-61) – pôvodne Alčevsk, 1961-1992 Kommunarsk, teraz opäť Alčevsk.

VOJENSKÁ HISTÓRIA

29.XI.1943

Pokračuje sa v písaní ruských kmeňových listov. Pripravuje reorganizácia pluku z 10 na 9 rôt podľa býv. príslušnosti u 1. pešej divízie.

15.00 hod. mal som u 10 býv. roty prednášku o dnešnom položení vo svete a o tom čo nás v budúcnosti čaká.

30.XI.1943

Bola prakticky prevedená reorganizácia pluku.

I. npor. Chovanec Karol má býv. príslušníkov pluku 21.

II. práp. npor. Tlstý Teodor má býv. príslušníkov p. pl. 20

III. práp. npor. Loja Zoltán má u 7. a 8. roty prísl. PO-5¹⁵ a u 9. roty delostrelecov.

Zadelenie dôst., asp. a rtm. je toto:

Veliteľ pluku: pplk. Lichner Viliam

zást. vel. pl.: kpt. Pavlovič Viliam

1. pobočník: por. pech. Kováč Ján

2. pobočník: des. asp. Tariani Viliam

pl. proviantný: zvk. pech. Kmeť Andrej

	I.	II.	III.
vel. práp.:	npor. Karol Chovanec	npor. Teodor Tlstý	npor. Zoltán Loja
pobočník:	ppor. jazd. Turek L.	ppor. Topercer L.	ppor. Horný Ondrej
proviantný:	rtk. hosp. Ján Solovič	rtk. Aloiz Benák	zvk pkv. Ján Mikula
	1.	2.	3.
vel. roty:	npor. Juraj Pivoluska	npor. Jura Cholvát	por. Anton Jakab
nižší dôst.:	por. pech. Ján Čačko	por. pech. Ján Kovačovič	por. uv. Štef. Daník
„ „	ppor. pech. Gusto Toth	por. pech. Alfréd Kujan	por. pech. Eug. Krajec
„ „	ppor. pech. Pavol Graus	des. asp. Gejza Tallo	ppor. pech. Ladislav Longauer
„ „	des. asp. Karol Mesároš		
	4.	5.	6.
vel. roty:	npor. Jozef Figura	por. Karol Schwarz	por. Emil Čaplovič
nižší dôst.:	por. Dezider Miškey	por. Štefan Ledník	por. Aloiz Kališík
„ „	por. Ondrej Gendel	ppor. Alex Mucha	ppor. Milan Slávka
		des. asp. Ladislav Egri	
	7.	8.	10.
vel. roty:	por. jazd. Karol Vítek	por. jazd. Ladisl. Rapoš	por. del. Ján Mráz
nižší dôst.:	por. jazd. Egon Straka	por. jazd. Michal Vanko	por. pech. Karol Králka
„ „	ppor. jazd. Joz. Žilka	ppor. jazd. Anton Kupec	des. asp. Dioniz Tomčany
„ „	ppor. jazd. Klučka A.		

15 Priezvedný oddiel 5

STAV PLUKU DNEŠNÉHO DŇA

EVIDENČNÝ

rota	dôstoj.	rtm	asp.	podd. z pov	mužstvo	žena	spolu
1.	9	2	4	7	205	1	228
2.	3	-	1	2	224	-	230
3.	4	-	-	3	231	-	238
4.	5	1	-	3	209	-	218
5.	3	-	1	4	214	-	222
6.	4	-	-	3	209	-	216
7.	6	1	-	3	218	-	228
8.	3	-	-	3	209	-	215
9.	2	-	1	4	192	-	199
spolu	39	4	7	32	1911	1	1994

1.XII.1943

Tábor sa opravuje a konečne robí sa z neho príjemné ubytovanie s pekným vzhľadom. Snáď tu prevedieme formírovku a precvičenie.

Prišli z Moskvy poslanci Marek Čulen, býv. člen komunistického strany emigrant., Dr. Fritsch¹⁶, p. Grünwald, býv. môj príslušník batérie por. Gajdoš, ktorý padol do zajatia ešte u Charkova a 1 poddôst. z odstúpeného územia, slúžiaci prv v maďar. armáde.

Robia prednášky na utuženie duševno-politickej nálady pre postavenie ČSR. Škoda len, že na otázku Slovákov v rámci ČSR mi nemôžu dať jasnú odpoveď. Ani odboj nemá ešte jasne vyhranené cieľ a žiaľbohu dodnes ani vláda v Londýne nevyslovila sa o tom či uznáva slovenský národ ako samostatný alebo nie.

11.XII.1943

Prišiel do Moskvy Dr. E. Beneš a uzaviera na 20 rokov spojenecko-vojenskú smluvu za ČSR.

Udalosti idú rapídny tempom ďalej. Pred niekoľkými dňami bola schôdzka Churchila – Stalina a Rouswelta v Teheráne. Fronta však u Kijeva, kde bojovala i čsl. brigáda ide pomaly vpred. Vymieňajú sa pravdepodobne nové jednotky. Nemci sa dokonca u Žitomíru na 60 km úseku pokúšajú o zbytočný protiútok. – Berlín 5x bombardovaný – zničené celé komplexy. Z domova niet správ.

Z Moskvy je tu niekoľko pohlavárov, medzi nimi plk. NKVD Orlov, ktorý sa snaží z tábora urobiť úplné kasárne. Chlapci pracujú i keď v dôsledku toho, že ruská norma je slabšia ako naša, očividne zoslabujú.

13.XII.1943

Dnes prišiel rádiogram z Moskvy. – Pplk. Lichner a dvaja dôstojníci odchádzajú do hl. štábu. – Ide s ním npor. Chovanec a por. Čaplovič.

---

16 Friš.

Verím, že dostanúc sa do styku s Dr. E. Benešom, budú môcť presadiť a prehovoriť jasne o našej slovenskej veci. Naš odboj v Rusku, naša účasť v boji po boku rudej armády, je jasná, není však dosiaľ vyriešená naša otázka vnútorného pomeru Čechov a Slovákov v novej republike a dnes je už čas tu stratiť slovo i za túto vec.

19.00 hod. Deputácia do Moskvy odišla. Sám zastupujem vel. pluku.

14.XII.1943

Tábor sa upravuje. – Prednášky Dr. Friča¹⁷ a poslanca Čulena pokračujú, themy: Všeobecná situácia v Európe, Boj Slovákov proti fašistom, „Chyby Tisovsko – Tukovsko – Machovskej pomýlenej politiky“ – „Význam voj. spojeneckej smluvy medzi SSSR a ČSR, ktorá bola za prítomnosti Dr. Beneša uzavretá v Moskve.

Nálada mužstva je dobrá, kázeň však není na žiaducom stupni.

15.XII.1943

Prevádzka sa okrem normálnej práce i poradový výcvik v rotách. Robia sa večierky s programom vojakov jednotlivých rôt.

16.XII.1943 – 23.XII.1943

Pripravuje sa vianočný program, debatuje sa o smluve medzi ČSR a SSSR, pokračuje sa v táborových prácach.

Čakáme túžobne.

18.XII.1943

Prišlo ďalších 151 mužov z dôst. nikto. Odchod našej delegácie do Moskvy.

24.XII.1943

Pripravili sme štedrovečernú večeru pre mužstvo a dôstojníkov. U mužstva prítomní všetci dôstojníci. Preslov sám, potom spoločná modlitba.

Večera: hovädzia polievka, knedlík, dusená kapusta, porcia mäsa.

Mužstvo spieva „Tichá noc...“

Je spokojné.

Dopoludnia som bol s poslancom Čulenom, zást. vel. lágru a des. asp. Tarianim u chorých našich vojakov ležiacich v nemocnici v meste Usmaň. Boli šťastní. Tariani zahral im niekoľko piesní najmä vianočných. Veliteľ nemocnice s nimi spoločne s nami pojedol. Chlapcom som daroval po škatuľke cigariet, čl. noviny s čl. brožúrkami.

O 22.00 hod. začala večera dôstojníkov v malej jedálni za prítomnosti ruských dôst. z tábora, 1 dôst. Itala /zajatca/, pos. Čulena, Dr. Fritscha¹⁸ a p. Grúnvalda. Pred večerou vianočný program:... vid' príl.¹⁹ Medzi večerou vrátila sa delegácia našich dôst. z Moskvy a priniesla odpoveď od Dr. E. Beneša, vid' prílohu.

Som spokojný. Dvaja dôst. majú ísť do čl. misie v Moskve a je nádej, že sa tam ako frekventant VVŠ dostanem. Myslím na ženu a matku doma, ako každý v tento večer a usínam spokojne.

25.XI:1943

Behom dňa oddych a vianočný program pre mužstvo. Sám trávim deň s rozhovormi s pplk. Lichnerom o jednaniach v Moskve a o otázke slovenskej, ktorá sa sľubne vyvíja a Dr. Beneš ju podporuje.

17 Friš.

18 Friša.

19 Nepublikuje sa.

26.XII.1943

Oddych v tábore. Sám pracujem na otázkach, ktoré nám dala voj. čl. misia v Moskve, viď prílohu.²⁰

27.XII.1943

Prišlo nových 29 mužov a z toho 2 dôst. – ppor. Schultz a npor. Harničár.

Pokračujem v práci na otázkach čl. misie, ktoré večer pplk. Packievič od vel. tábora odnáša do Moskvy. V tábore sa čistí a ide pre drevo. Večer na pozvanie zást. vel. tábora išli sme s Lichnerom do Usmane na div. predstavenie /kabaret/.

28.XII.1943

V tábore sa robia normálne práce. Sám pracujem na prepisovaní rezolúcie, ktorá bola pre Slovákov schválená na včerajšej schôdze užšieho prípravného výboru. Týmto včerajší deň dopĺňujem

O celej rezolúcii a jej odpis viď zápisnicu²¹ o tom. Túto rezolúciu mám sám prečítať podľa rozhodnutia pluku do moskovského rozhlasu.

29.XII.1943

Pracuje sa na telegramoch k novému roku a na prepisovaní rezolúcie do čistopisu.

20.00 hod. Slávnostný akt podpísania a schválenia prevolania k slovenskému národu a k slov. armáde. Za prítomnosti 50 mužov od každej roty, všetkých dôst. a rtm. a ďal. poddôst. a zástupcov veliteľstva tábora, ako i slov. skupiny z Moskvy.

Program viď zápisnicu.²²

30.XI.1943

Večer odchádza do Moskvy Dr. Friš od moskovského rozhlasu. Berie sebou rezolúciu, telegramy a zároveň osobný novoročný pozdrav žene a rodine.

Okrem toho dôst. shromaždenie, na ktorom som napadnutý npor. Chovancom, že vraj som povedal, že na misiu majú ísť českí dôstojníci, nakoľko naši dôst. nie sú dosť kvalifikovaní. – Bola to podlá lož a buntošenie v dôst. sbore.

Neviem prečo to bolo a Chovanca som nechápal.

31.XII.1943

Dozvedám sa, že z tábora ochorelo 5 chlapcov Slovákov na týfus, z toho 3 na škvornitý. – A zase bude karanténa. O 11.00 hod. deputácia dôst. sa hlási k pluk. raportu a žiada vysvetlenie včerajšieho horlivého dôst. shromaždenia.

Veliteľ pluku objasňuje vec s českými dôst. na misiu, kde bolo jasne povedané, že dvaja Slováci do misie pôjdu, ale že on povedal, že niet u pluku dôst., ktorí by mohli zastáť funkciu samostatného prednostu oddelenia na divízii, ktorá sa z Čechov a Slovákov má v SSSR postaviť. Tým sa vec dojednáva a medzi dôst. sbor vstupuje zasa klud a uspokojenie.

Večer: – silvestrovský program a spoločná večera. Je veselo, konečne zasa trochu vodky.

Ukončujem rok, ktorého bilancia je dobrá, i keď nedoniesla pluku celkového splnenia plánu môcť opustiť zajatecký tábor a stať sa slobodnou jednotkou čl. vojska v SSSR. – Vec je však v prúde a snáď za niekoľko dní sa stane i to.

1.I.1944

Nový rok.

20 Nepublikuje sa. Podľa výkazu počtov pluk slovenských dobrovoľníkov mal 26.12.1943 dovedna 2 146 príslušníkov, z toho: pplk.-1, kpt.-1, npor.-6, por.-18, ppor.-13, zvk/rtm-2, rtk/rtm - 2, rtk z pov. -17, čtk. z pov. -21, čatár-33, des. ašp. - 7, des. - 100, slob. - 297, voj. - 1627. Podľa národnosti: Slováci - 2017, Česi - 10, Moravák - 1, Rusi-2, Rusíni - 48, Poliari - 3, Maďari - 27, Nemci - 38. VÚA - VHA Praha, f. 20-32-27.

21 Nepublikuje sa.

22 Nepublikuje sa.

Usmaň. Pre mužstvo novoročný program, ktorý na Silvestra bol predstavený dôstojníkom. Zlepšená strava na tento deň, norma normálneho sov. vojaka.

Zást. vel. tábora prilepšuje nám večeru s návrhom, aby sme vel. pluku s vel. práporov posedeli na vel. pluku s ním a s jeho manželkou. – Zábava trvá do 03.00 hod.

2.I.1944

Usmaň. Oznamujú nám, že 2 vojaci zachvátení týfom a ležiaci už vo voj. nemocnici v Usmani, majú skutočný škvrnitý týfus.

Večer porada u vel. tábora ako previesť karanténu.

Začne sa zajtra.

3.I.1944

Usmaň. Prevádza sa radikálna čistka, mužstvo sa ostriháva do hola. Kúpanie.

Poobede I. prápor má prednášku p. Grúnvalda z Moskvy.

Vel. tábora nám oznamuje, že 5.I. ak nepríde uvalenie karantény na celý tábor ideme, až na tých, ktorí pre nespoľahlivosť budú ponechaní v zaj. tábore č. 82. Odchod bude do Jefremov-a asi 200 km blíž k Moskve, kde už ako slobodní vojaci máme sa formovať vo voj. jednotku.

Začínajú sa robiť prípravy k odchodu, i keď zároveň s týmto je uvalená karanténa na korpus 12, 7 a 4, kde sú ubytované 1., 2., 3., 5., 7., 8., 9. a 4 rota.

4.I.1944

Čistka od vší pokračuje. V tábore robí sa úprava dvora. Poobede prednáška p. Grúnvalda pre III. prápor.

5.I.1944

Pokračuje sa v kúpaní mužstva. Poobede prednáška p. Grúnvalda pre II. prápor.

6.I.1944

Čistí sa tábor, pokračuje sa v kúpaní mužstva a dôstojníkov. – Odchod bol odložený pre ďalší prípad horúčky.

7.I.1944

Mužstvo má zvýšenú stravu o 25%, chleba má 750 gr. U dôstojníkov strava bez zmeny. Kontrolujeme soznam osôb, ktoré nedostali povolenie odísť do čsl. jednotky v SSSR.

Poobede prednáška zástupcu vel. tábora mjr. Goriačiho o sov.–nem. vojne.

Večer je nám oznámené, že 9.I. v ranných hodinách odchádzame do Jefremova, nakoľko epidémia škvrniteho týfu sa nerozšírila a boli to iba dva ojedinelé prípady.

Na shromaždení dôstojníkov vydávajú sa patričné rozkazy pre odchod. Zostávajúce mužstvo v tábore spolu 91 mužov a 3 dôstojníci majú vymeniť svoje lepšie veci za hrošie s tými osobami, ktoré odídu do čsl. jednotky, Konečne čakaná správa o odchode je tu. Sám odídem s des. Tarianim a strel. Hrubšom + mjr. Goriačim dopredu, aby som pripravil v Jefremove ubytovanie.

Odchod som si dojednal so zástupcom vel. tábora mjr. Goriačim na 8.I.44 v 19.00 hod. z tábora.

8.I.1944

Pracuje sa na odchode. Stavajú sa vo vagónoch piecky a kuchyňské pece. Sám pripravujem si potrebné dáta a spisy pre prípravu ubytovania v novom S.V. – kde už budeme ako slobodní vojaci čsl. armády v SSSR.

O 11.00 hod. prichádza rozkaz, že transport s nami do Jefremova musí odísť už dnes 8.I. a nie 9.I. a to o 17.00 hod.

Vydá sa patričný rozkaz a sám rozhodnem sa ísť zároveň s transportom, lebo skoršieho vlaku niet. Obávam sa, že v novom S.V. všetko nebude pripravené tak, ako keby som bol

šiel dopredu ako zástupca pluku a ubytovateľ. Vieme iba, že bude nás v novom S.V. už čakať buď gen. Kratochvíl, alebo škpt. Sacher.

Chlapci sa činia. V tábore ruch ako v úle. Lúčim sa s tými, čo sme tu museli zanechať. Veď mal som všetkých chlapcov rád a do ich smýšľania nemal som času vniknúť. Dúfam, že i tu v tábore naďalej nepokazia dobré meno, ktoré sme si získali a že tábor budú udržiavať v takom vzornom poriadku, ako mi všetci doteraz.

Odchádza sa. Lúčime sa s vel. tábora a tešíme sa na nových kamarátov v čsl. jednotke. Snáď tam nájdem známych, snáď i tých, ktorým som v 39 roku pri odprevádzaní transportov českých dôst. do Brna privolával vtedy do videnia. Tí najlepšie budú chápať náš terajší čin a oni budú Boh dá najlepším pojítkom našich dvoch národov v republike.

9.I.1944

Sme v transporte na ceste do Jefremova. Zima pritiahla. Myslím na tých, ktorých sme nechali ešte ako chorých v tábore č. 82 a i niektorých tých, ktorých sme tam museli nechať. Nejednen bol by si zaslúžil ísť s nami a bol rád vykonával svoje povinnosti.

Do chlapcov akoby vstúpil nový duch. Sú veselší, spievajú a tešia sa na rady čsl. brigády. I ja vlastne, nepozerajúc ani, teším sa zároveň s nimi, hlavne z toho, že bez strát na živote prešli sme táborovým životom a ideme ucelene vpred za svojim cieľom pomstiť sa Nemcom a vrátiť vlasti slobodu a národu práva.

16.30 hod. stanica Jefremov.

Vítanie zástupcami mesta a zástupcom veliteľa čsl. vojsk. škpt. Sacherom.

Ubytovatelia sme v nedokončených kasárňach. Strava sa pripravuje. – Chlapci spokojní.

20.00 hod. spoločná večera dôst. našich čsl. a ruských so zástupcami mesta.

Výborná nálada, lúčime sa s kpt. Dubrovinom a mjr. Goriačim. Škoda len, že niektorí naši ml. dôstojníci vlivom vyhladnutia pretiahli mieru pitia. – No – vsjo rovno vojna – budúce dni sa to budeme snažiť napraviť.

10.I.1944

Pracuje sa v kasárňach a na vykladaní 1. transportu z Buzulka²³.

Som s škpt. Sacherom, s ktorým sa celkom slušne spolupracuje. Sostavujeme počty pluku pre vtelenie do novej brigády, ktorá bude mať zvláštne určenie.

Roboty dosť. – Behom noci spím málo, ale práca ide ani po vode.

11.I.1944

Došiel ďalší transport ľudí a materiálu z Buzulku.

Chlapci sa už soznámili s Čechmi a Podkarpatorusmi a budú dobrými kamarátmi. – Buď treba vplývať i na výchovnú stránku mužstva v tom smysle, že v jednotke je veľké percento židovskej národnosti, proti ktorej Slovensko robilo čistku.

Verím však, že títo židia myslia to tu na fronte poctivo a že v prvej línii, keď k tomu príde, budú biť ešte Nemcov viac ako naši. Potom by naši našli v nich nezištných rovnocenných partnerov tak, ako to vyzdvihol pplk. Lichnerovi v Moskve Dr. E. Beneš, a potom by naši chlapci stali sa mostom v slovenskom národe pri prepustení ich späť na slovenskú pôdu.

Budúcnosť ukáže kto kým je a boj nás musí sjednotiť.

Čo je však druhým zjavom v čsl. armáde sú aj ženy. – A tu sa v tom naozaj nevyznám. Najradšej by som ten spolok pri výcviku, keď má ísť takým tempom, ani nechcel vidieť. –

Boj je vecou mužov a ich privilegiou a neviem, či naše západným čuchom nasiakle ženy môžu byť dosť odolnými na pridelený úkol – keď však, tak „ženy vojenské“ na spô-

23 Z Buzuluku.

sob ruských žien a nie „maľované panenky“ v uniforme. – Na maľovanie bude času doma, až zase uvidíme po dlhej dobe čsl. ženy v hodvábe a punčochách – na front však tento zjav nepatrí!

Kázeň našich chlapcov je primeraná. Všetci sú zatiaľ spokojní a tešíme sa, že i dôst. z Buzulku sa vyslovujú o Slovákoch pochvalne. – Chlapci to vedia a po zimnom vystrojení a najedení robia ešte s väčšou chuťou.

Ak takými zostaneme verím, že ani pri bojovom úkole nesklamú. – Sám ešte neviem, kde budem zadelený, myslím však v štábe Kratochvíla /tým pre mňa missia padá/. Hlavne však, že i tu sa v gšt. službe môžem zdokonaľovať.

12.I.1944

Pracuje sa konečne na ubytovaní a organizačných veciach brigády.

Mužstvo nosí materiál z nádražia. Mráz je primerane tuhý. – Inak nič zvláštne.

13.I.1944

Pluk slovenských dobrovoľníkov v SSSR sa dnešným dňom likviduje. Vydáva sa posledný plukovný rozkaz a uzaviera spisový materiál, ktorý sa odovzdá náhr. prap. čsl. vojsk v SSSR.

Prevolanie príslušníkov pluku k slovenskému národu a k slov. armáde odovzdá sa v originále na čsl. missiu v Moskve /viď zápis z 29.XII.1943/ na úschovu a prenesenie do čsl. republiky.

–

Skončil som jednu etapu svojej činnosti v SSSR a najmä v zajatí. Bola pekná a s bilanciou tejto práce som spokojný. Dnes s pplk. Lichnerom podávame si ruku na konci vykonanej práce. Naša práca bola dobrá a kamarátska.

A keď dnes vstupujem zase do novej éry a do práce v štábe verím, že na samostatnom mieste hlavného veliteľstva čsl. vojsk v SSSR ako jediný zatiaľ Slovákom nesklamem. Veď bude to spolupráca s Čechmi a od tej si mnoho sľubujem nie len po stránke vojenskej, ale i národnostnej, lebo nájdem v nej možnosť vzoru spolunažívania dvoch bratských na seba vždy odkázaných národov. – S týmito slovami rovnocenných voj. a politických partnerov idem s novou chuťou a novým elánom do novej práce a v myšlienkach na ženu a Slovensko ukladám sa k spánku.

14.I.1944

Pracujem na organizačných tabuľkách. Mám určenie k vel. čs. voj. jednotiek v SSSR a zajtra tam už nastúpim. – Prichádzajú padáky pre výcvik.

15.I.1944

Nastúpil som na vel. čs. voj. jednotiek a mám tu prevziať organizačné a osobné oddelenie. Sebou vzal som si od brigády des. asp. Tarianiho, slob. Studeniča a slob. Smržíka, ako pisárov. Zatiaľ sme tu sami s p. mjr. gšt. Pernikárom, ktorý je náčelníkom štábu.

Pracujem na prácach spojených s organizovaním ako mat. vybavením 2. čs. sam. brigády.

16.I.1944

Bežná agenda, prišiel od 1. čs. sam. brigády pre 2. brigádu pplk. Příkryl. Pplk. Lichner bude zástupcom vel. brigády.

17.I.1944

Rozkazom vel. čs. vojsk čís. 3051 dŭv. 1944 zo dňa 17.I.1944 povoľuje sa s prozatýmnou platnosťou až do konečného potvrdenia resp. iného rozhodnutia nosiť čs. dôstojnícke hodnostné odznaky všetkým dôst., rtm. a poddôstojníkom býv. pluku slov. dobrovoľníkov v SSSR vtelených do 2. čs. sam. brigády a vel. čs. voj. jednotiek.

Na definitívne uznanie býv. hodností zo slov. armády v armáde čs. predkladajú si všetci gážisti žiadosť na MNO – Londýn.

18.I.1944

Bez zvláštnych udalostí. Práca veľa, ale pracujem vo svojom živle a to mňa teší.

19.I.1944

Bez zvláštnych udalostí. Dopĺňujem si potrebné veci do svojej výstroje z aug. skladu náhr. práporu.

20.I.1944

V žiadosti o priznanie hodnosti a curriculum vitae zároveň som žiadal i uznanie 2 ročníkov slov. vysokej vojnovnej školy.

21.I.1944

Pracujem na systematizácii dôst. a rtm. hodností a funkcií pre 2. čs. sam. paradesantnú brigádu v SSSR a vybavujem bežnú poštu.

22.I.1944

Pripravujem návrhy na povýšenie dôst. od 1., 2. brigády a náhr. práporu.

23.I.1944

Zahajuje sa chod dôstojníckej posádkovej jedálne. Inak bežná agenda.

25.I.1944

Prišiel kurýr z Moskvy s hrbou pošty. – Čakáme príchod gen. Kratochvíla, veliteľa čs. vojsk v SSSR, ktorý je nateraz na fronte u 1. čs. sam. brigády.

10.II.1944

Dlho som sa nedostal k písaniu denníka pre spústu práce, no pokúsim sa dnes niektoré veci zrekapitulovať.

V čs. listech č. 1/1944 z 15.I.1944 bolo celé naše prevolanie k národu a armáde doma a veľké komentáre k nemu najmä od čs. veľvyslanca ministra Fierlingera a div. gen. Nižborského, šéfa voj. kanc. presid. republiky, ktorý je t. č. v Moskve ešte od návštevy p. prezidenta Beneša. / Vid' vl. čj.: tam mám i svoj článok/.

Dňa 9.I.1944 bola celá ústroj, ktorú slov. vojaci doniesli z Usmane vzatá do inventára čs. voj. správy v SSSR.

Partyzáni majú povolené nosenie svojho part. odznaku /rudej stužky/ pod čs. štát. odznakom.

Sám píšem článok do čs. listov ako odpoveď na článok českého poslanca uverejnený v čs. listoch č. 2/1944 a na debatu v št. rade zo septembra 1943 v Londýne o otázke Čechov a Slovákov. Píšem túto odpoveď /vid' príl./²⁴ preto, aby nebola naštrbovaná dobrá nálada a pomer národností v čs. zahraničnej armáde a preto, aby každý vedel ako naši chlapi o tejto veci smýšľajú.

21.I. bol sriadený kurz žien nováčkov. 30.I. previedli inštruktori a ukladači padákov 2. brig. po absolvovaní kurzu prvý školný soskok s padákom z balónu.

4.II. bol započatý u 2. brig. parakurz pre dôst. brig. Po dobrovoľnej prihláške išiel som od VČsVJ do kurzu i ja, kpt. Holba na materiálnu časť a npor. just. Malášek chce taktiež od pol. súdu skákať. Som zadelený do skup. A, kurz denne od 16.00 – 18.00 hod.

1.II. boli vydané čs. voj. legitimácie zahraničnej armáde v SSSR.

5.II. previedla 2. brigáda voj. prisahu.

Do Jefremova prišla pod velením Dr. Friša skupina od čs. rozhlas. skupiny natočiť na dosky prejavy príslušníkov brigády.

24 Nепublikuje sa.

Prejavy, ktoré som mal natočiť tu – ponechal som si až na Moskvu, kde mám odísť na všeslovanský sjazd vojakov koncom tohto mesiaca. Pripravujem si preto prejav na tento sjazd a reč do rozhlasu.

Dňa 12.2.1944 . 10.00 hod. previedol som prvý soskok s padákom z balónu z výšky 550 m. Počasie bolo prajné. – Pocit pri slove „Pošol“ – ako každý pri prvom soskoku, čakal som nervózne a nedočkavo, zvedavý na pocit prvého skoku.

Všetko klaplo – skok sa veľmi dobre podaril. A keď človek letí vzduchom až po otvorení padáku nechce sa mu ani pristáť.

13.II.1944. V 11.20 hod. previedol som druhý skok – výška 500 m. Bol dobrý – trochu vietor, ale prvý môj skok bol lepší. Tak to konečne vždy i obyčajne býva a omluva je i to, že pri druhom skoku som pracoval už zo stropami a chcel pristáť blízko štartovacej plochy balónu.

14.II.1944. V 10.20 hod. previedol som tretí skok – výška 400 m. Padák sa ťažko otváral. Bol vietor – pristál som blízko domov a viezlo ma to trochu po pristaní po zemi asi 5 m. Pristanie bolo však mäkké a lepšie včerajšieho skoku. Skákal som v plnej výstroji so zbraňou / automat, nagan a finská dýka/.

Teraz si dám pohov. Ešte jeden skok z lietadla a ten cieľ, ktorý sledujem bude dosiahnutý. Nechcel som, aby chlapci, ktorých som priviedol si prípadne povedali, že najťažšiemu pri ich výcviku t. j. skoku z balóna som sa chcel vyhnúť. S Lichnerom chceme im byť vzpruhou k nebojácnosti a odvahe i pri výcviku i keď sám v bojovej akcii ako príslušník vyš. velit. skákať nebudem asi musieť.

15. – 17.II. Prišli navštíviť jednotky v Jefremove títo hostia: minister Zdenek Fierlinger vo funkcii zástupcu vlády, div. gen. Nižborský ako zástupca ministra NO, gen. Píka, poslanec Gottwald, redaktor Borek a člen št. rady mjr. Dr. Vrbenský, za moskovský okruh gen. leit. R. A. Ciganov, ktorý viedol operáciu v zime 1941 na Miuse proti Kleistovi u ktorého bola slov. RD.

15.II. Sláv. prehliadka 2. brigády a NP²⁵ hosťami a vyzn. býv. príslušníkov 1. brigády čs. vyznamenaniami. 13.30 spoloč. obed.

19.30 spoloč. večera so zást. mesta Jefremov. Poobede byly prednášky hostov pre dôst. a mužstvo v mestskom kinosále /viď čs. listy č. 3/1944/.

20.II. V noci odchádzam ako delegát Slovákov na všeslovanský sjazd vojakov v Moskve, kde som do 27.II. /Program sjazdu viď čs. listy č. 3 a 4/1944/. Reč na sjazde nemám, ale pripravoval som ju do rádia pre Slovákov /viď prílohu/.²⁶

Druhú reč mám natočenú pre Čechy a Moravu. Obe som nakrútil na dosky, naši chlapci nakrútili slov. piesne, ktoré mali ako program pod vedením por. Rapoša na slov. sjazde. Počet delegátov v Moskve 94 za posádku Jefremov. Moskva robí dojem väčšieho nášho mesta – žijúceho vo vojne.

Sjazd je imponantný. Stĺpový sál skvele vyzdobený.

Za Čechov hovorí gen. Svoboda, za Slovákov por. Petro od 1. brigády z part. skupiny „Nálepka“.

Filmári a fotografi pracujú.

Smes uniforiem. Nádherný balet v „Bolšom teatre“ s labutím jazerom na programe zanechá pekné vzpomienky na Moskvu. Dejinné budú prejavy poľských a jugoslávskych zá-

²⁵ Náhradný prápor.

²⁶ Nepublikuje sa.

stupcov, ktorí sa zriekajú doterajšej emigrantskej vlády v Londýne a v Káhyre /viď články v Čs. listoch./

Inak v Moskve vydávame rozkazy pre povýšenie dôstojníkov 1. brigády a vybavuje sa mnoho spisov priamo na mieste s p. gen. Svobodom.

Nemal som mnoho voľného času v Moskve, ale dúfam, že sa nájde ešte čas a raz pôjdem sa tam pozrieť na výstavu múzeí, obrazární a najmä na výstavu ukoristených zbraní a techniky tejto vojny.

23.II. oslávila i 2. brigáda a ostatné jednotky v Jefremove sl. prehliadkou 26. výročie Rudej armády a 2. brigáda odoslala maršalovi J. V. Stalinovi telegram tohto znenia:

„V slávny deň 26. výročia našej spojeneckej a bratskej chrabrej Rudej armády prijmite prosím pán maršal od vojakov a dôstojníkov novo formovanej čs. voj. jednotky v SSSR nadšený výraz vďaky a obdivu nad víťaznými bojovými operáciami Rudej armády po Vašom velením.

Vyháňajúc nemecko fašistických barbarov z územia SSSR približuje Rudá armáda i deň oslobodenia našej vlasti.

Ďakujeme Vám za celú pomoc a pozornosť, ktorú preukazujete formovaniu našej jednotky. Tešíme sa, že i nám bude poskytnutá veľká česť bojovať proti spoločnému nepriateľovi bok po boku s hrdinnou Rudou armádou.

Prajeme Vám, veliteľom a vojakom Rudej armády, skoré konečné víťazstvo, ktoré prinesie slobodu a nezávislosť i nášmu trpiacemu národu.

Nech večne žije priateľstvo národov Sovjetského sväzu a Československa.

Veliteľ 2. čs. sam. brigády“

5. marca

Pripravuje sa oslava výročia bojov u Bachmača.

Inak normálna kancelárska agenda.

6. marca 1944

Normálna agenda. O 11.30 žiadam sa na výcvik sosluku s lietadla. Cvičím s padákom sosluk z gondoly /:atrapy:/ lietadla do 3, m jamy. Pri skoku narazím pravou nohou na skalu. – Výron v členku – a vyzerá to na zlomeninu. Je mi špatne. Bledý som ako stena, po ošetrovaní na ošetrovni – s bolesťami priniesli ma domov. Ako sdeluje doktor na 3 – 4 týždne som vyradený. Uvidíme, zajtra pôjdem na röntgen.

7. marca 1944

Nespál som od bolesti. Noha napuchá a černá od srazenej krve. – Nový obvaz, nové bolesti. A vonku u brigády je paráda na oslavu 94. narodenín T. G. Masaryka.

Bol slávnostný obed. Pri defilé išlo dobre i nových 301 mužov došlých pred 4 dňami z tábora 27. Medzi nimi je aj npor. Loja, por. Kralko a por. del. Pfliegel

Prevedené priznanie hodností a povýšenie dôst. a rtm. k 7.III.

8. marca 1944

Dnes je tomu rok, čo 1. čs. sam. brig. V SSSR – slávny 1. polní prapor sviedol svoj prvý pamätný boj u Sokolova.

Po prvý raz v tejto vojne na Európskom kontinente bojoval vedľa seba Čech, Slovák a Karpatoukrajinec za oslobodenie vlasti proti nem. a maďar. utlačovateľom. 2. brigáda ukončila sbierku na výstroj a výzbroj RA. Jej výťažok činí 144.421 Rublov.

Bol odoslaný 2 brigádou maršalovi SSSR J. V. Stalinovi telegram tohto znenia:

„Chcejúc hrdinnej Rudej armáde k čo najrýchlejšiemu vyhnaniu spoločných nepriateľov nemeckých banditov s územia bratského Sov. Sväzu a tým zároveň priblížiť deň oslobodenia

svojej vlasti, vojaci a dôstojníci novoformovanej čs. vyššej jednotky v SSSR vybrali a vložili na fond výzbroje Rudej armády 144.421 Rubľov na postavenie lietadla *Večné priateľstvo*.

Prijmite pán maršal tento náš skromný darček jako výraz hlbkej vďaky za stálu nám poskytovanú pomoc a pozornosť. Sľubujeme, že pred určenou lehotou skončíme svoj bojový výcvik a že budeme nelútostne a obetavo biť spoločných nepriateľov nemeckých fašistov – bok po boku s hrdinnou Rudou armádou.

Veliteľ 2. čs. sam. brig.
pplk. pech. Příkryl V.“

9. marca 1944

Bolesti v nohe trochu povolili. Lekár mi dal na nohu dláhu. Na röntgen do miestnej nemocnice nemôžem zatiaľ odísť, není tu röntgenológ.

Npor. Loja Zoltán, por. Kralko Karol a por. del. Pfliegel po lekárskej prehliadke boli vteľní k 2. čs. sam. brig. ako paraschopní. Jediný dôstojník so skupiny Usmaň por. Gondol Ondrej pre srdečnú vadu není paraschopný. Je to výsledok dôst. slov. národnosti a môžeme byť na to právom hrdí.

10. marca 1944

Prišlo ďalších 477 volynských Čechov, nestačí sa odvádzať. Čs. armáda v SSSR mohutnie každý deň. Na fronte ohromné úspechy – bojuje sa v Tarnopole. –

Brigáda vydáva si svoje rozkazy v slov. jazyku.

Našich chlapcov to povzbudzuje a je to správne.

Sám i keď mám nohu ešte opuchlú a modrú od srazenej krve pracujem na novom schematizme dôst. a rtm.

Dnes /10. marca 1944/ ukončujem 18 mesiac poľnej služby v SSSR a z toho z druhého pobytu 8 mesiacov bez prestávky. Hlavou letia spomienky na prežité dni. Túžim byť už doma na rodnej hrude.

11. marec 1944

Došiel pre 2. čs. sam. brig. telegram od Stalina tohto znenia:

„Vel. 2. čs. sam. brig.

Tlumočte vojakom a veliteľom čs. voj. jednotky, ktorí sobrali 144.421 Rubľov na postavenie lietadla *Večné priateľstvo* môj bojový pozdrav a vďaku Rudej armády.

J. Stalin“

Vydal som rozkaz na premiestnenie mužstva od 2. čs. sam. brigády k N.P. a k oddielu pre Z.Ú. /zvláštne účely/ tak, že brigáda má u seba len mužstvo para schopné.

12. marca 1944

Je postavený oddiel Z.Ú.

Nedeľa ako každá tu v Rusku. Ležím a pri tom pracujem. Som nemocný a kosti ma bolia od postele. Myslím na ženu a je clivo. – Snáď vie, že žijem a snáša svoj osud ľahšie. Noha ešte pobolieva, ale skákať už asi nebudem môcť.

Skákal som s parašutom rád a dobrovoľne, lebo som chcel, aby Lichner alebo ja letel iste s našimi chlapcami.

Sám som vypadnul. Snáď sa nestane pri výcviku nič Lichnerovi – ak áno, rysknem si i na zranenú nohu a poletím. Front sa rychle blíži k našim hraniciam a chcem byť medzi prvými, ktorí ich prekročia. Veď tak káže česť a povinnosť k našim slovenským chlapcom i k slov. národu.

13. marca 1944

Normálna agenda. Stavia sa oddiel pre Z.Ú.

Prišiel za tým účelom kpt. Černý od missie.

Noha bolí menej.

14. marca 1944

Bez podstatnej zmeny. Doma sa oslavuje 5. výročie „slov. republiky“ a my cvičíme na návratný boj domov.

15. marca 1944

Noha sa nechce lepšiť. Krvavý výron len pomaly sa vstrebáva do vlastnej krve. Skákať s parašutom už nebudem môcť.

16. marca 1944

Bez podstatnej zmeny. Pripravujem org. nových jednotiek z počtu mužstva, ktoré má zase prísť z priestoru Rovno /Volyňskí Češi/.

Je kritický nedostatok dôstojníkov. Bol by najvyšší čas, aby prišli už dôstojníci z Anglie, kde je ich nadpočet. Od 1. brigády prišiel kpt. Skokan a ďalšia skupina dôstojníkov. Prvá brigáda ako sa dá vycítiť zbavuje sa všetkých dôstojníkov, ktorí prišli z Anglie a ponecháva si iba tých, ktorí sú u 1. brig. od počiatku.

– Úmysel je jasný.

17. marca 1944

Robím systematizáciu vel. voj. jednotiek v SSSR. Inak bez podstatných zmien. Práce dosť.

18. marca 1944

Dozvedám sa, že Dr. Tiso k 14. III. povedal doma, že slov. armáda má 3.500 mŕtvych a 500 v zajatí RA vraj nezistiteľnou príčinou a vlastnou vinou alebo shodou okolností.

Keď 1.000 ľudí bolo mŕtvych na Kaukaze zostáva 2.500 priznaných od 1. pešej divízie a zajatých priznaná len čiastka.

Bežná agenda – odosiela sa na MNO schematizmus gážistov v SSSR a počty osôb podľa nár., nábož. a školského vzdelania, zaujímavé počty k 15. III. – 44.6% je z celkového počtu Slovákov.

20. marca 1944

Bežná agenda. Noha ešte pobolieva, mám prednášky u Z.Ú, ktorý má zvláštne určenie u nás doma. Teraz už bude frmol doma. Rusi sú už 100 km od hraníc býv. P. Rusi.

22. marca 1944

Bežná agenda. Nával práce s vyznamenanými.

Ďalšiu prednášku mám u odd. Z.Ú, u náhr. prap. stavia sa výcvikový pluk.

23. marca 1944

Vydávam 24 stránkový rozkaz o vyznamenaní prísl. 1. brig. za akcie u Kyjeva, B. Cerkov a Žaškova.

24. marca 1944

Bežná agenda.

25. marca 1944

Bežná agenda.

26. marca 1944

Bežná agenda bez podstatnej zmeny. Rusi postupujú závratným tempom vpred. Dosiahli Prutu, starej hranice s Rumunskom od ČSR sú necelých 100 km. Naša akcia je predodvermi. A ja mrzák ešte som není celkom s nohou. Dúfam, že za 10 – 14 dní budem môcť zase skákať.

27. marca 1944

Nastupuje na VČsVJ ppor. Reicin ako osvetár, má skúsenosti od 1. brig. V tom smere, vydal knihu „Vérni zůstaneme“. U 2. čs. sam. brig., kde bol asi mesiac prevzal túto funkciu

por. Gajdoš. Nuž zasa jedna dobrá vec pre budúcnosť. Nikto doma nebude vytýkať, že osvetu viedol pre z väčšieho percenta slovenskú jednotku v zahraničnom odboji neslovák.

Sú teda všetky predpoklady k tomu, že chlapci v plnej dôvere a dobrým elánom pôjdu za svojim daným bojovým úkolom.

28. marca 1944

Bez podstatnej zmeny.

29. marca 1944

Som omráčený! Mňa, ktorý pre svoj národ a pre svojich chlapcov a pre myšlienku spoločného štátu Čechov a Slovákov som pracoval doma i v poli a najmä tu v radoch čs. armády, ktosi obvinil, že som písal proti sväzu a jeho armáde doma články do novín. Odkiaľ veje vietor? Čo s tým niekto sleduje? Veď ma poznajú doma, v Londýne i tu. Či je to odplata za moju prácu doma i v poli? Za organizáciu a oduševnenie, ktoré som pre čs. odboj vykonal u chlapcov? – Gen. Kratochvíl spisuje so mnou pred pplk. Příkrylom a pplk. Lichnerom protokol v tejto veci. Nevie, či dajakú táračku nepustilo slov. MNO kedysi pod mojím menom do sveta. Môj cieľ a boj bol jasný, nenávisť k Nemcom až príslovečná, kladný pomer k slavjanskému Rusku, už doma až nápadný, nuž neviem čo sa deje alebo čo to má znamenať. Verím však, že vec sa vyšetrí a celá vec vjde na svetlo. Môžu si ma jasne preveriť či tu u dôst. a mužstva celej brigády, ktorým som bol oduševneným pastierom a príslym niekedy v zaj. tábore až veliteľom, alebo od členov 1. brigády, kde sú moji chlapci od batérie dnes už dôstojníkmi. Alebo v Londýne, kde ma pozná minister Lichner, Dr. Čaplovič a spomenie si na mňa snáď i gen. Viest.

Len kde hľadať pôvodcu tohto vyluhaného podozrenia, či snáď v Moskve alebo snáď medzi vlastnými z 2. brigády.

Dúfam, že dôveru po vyšetrení si získam. Mrzelo ma ako malého chlapca, že práve gen. Kratochvíl, tónom až neveriaceho mi – spisoval so mnou protokol

No svedomie mám čisté a keď na to mi nebudú veriť nuž potom radšej nežiť, ako žiť v podozrení.

Len jedno by som ešte rád tej špine, ktorá z neznámych dôvodov ide bezdôvodne špiniť mi meno a česť – naplúť do tváre a tým ostatným všetkým – tej celej druhej brigáde povedať „chlapci držte sa a nezklamte a až prídete do novej oslobodenej československej republiky odpovedzte sami, vašim bojom a hrdinstvom proti Nemcom po boku Rusov, ako som Vás vchoval.

30. marca

Bez podstatnej zmeny – gen. Kratochvíl odišiel do Moskvy.

31. marca

Už viem odkiaľ asi 29.III. fúkal vietor – od Moskvy – a to politickej našej slov. skupiny. Dobré vedieť. Uvidím, ako sa situácia vyjasní, ale poviem im čo im patrí, že špiniť sa od nich nenechám. Vec musí byť riadne vyšetrená. Na to mám plné právo,

1. apríl

Bežná agenda. Večer tanec v dôst. jedálni. Nebol som už mesiac medzi našimi pre nohu, nuž zašiel som medzi nich.

Nálada je akási napiatá ani struna. Nevie, či je to spúšťou práce, alebo vlivom nedočkavosti odchodu do poľa.

Npor. Loja zlomil si pri prvom soscoku pravú nohu. Škoda – zas vypadol dobrý dôstojník.

Je najvyšší čas, aby brigáda vypadla na bazu a do boja. Tam budú všetci dobrí, lebo výcvik je na celkom vysokom stupni.

Len tie reči – tie reči – tie zlomia niekomu väz, i keď všetci konajú službu stopercentne. Za ten mesiac choroby som celkom náladou u brigády prekvapený. Budem musieť častejšie medzi nich.

Doktori t. j. Svoreně a Rehák majú na srdci tiež niekoľko lekárskejších vecí, ktoré vlivom určitých osôb nerobia sa tak, ako by s patrilo. No pripomeniem to po návrate p. generálovi, nech do toho buchne päšťou, aby sa závady odstránili.

2. apríla

Bez zvláštnych udalostí.

3. apríla

A zase som ťatý päšťou do tváre, p. mjr. Pernikář mi odovzdáva rozkaz, ktorý telefonicky prišiel z Moskvy. „Odovzdaj celú agendu kpt. Engelovi – dôvod povie ti až sám p. generál po príchode z Moskvy.“ Nuž čo sa robí? Vie Boh sám, už sa v tom naozaj nevyznám. Či už všetci padli na hlavu? Chaos a neviem vlastne prečo.

Večer telefonujem do Moskvy a tam sa dozviem, že p. generál príde až za dva dni.

Tak zase dva dni čakania – bez dôvodu – bez práce.

Agendu zprav. org. a osob. oddelení som ešte poobede odovzdal. Zajtra odovzdám ešte protokol a spisy pom. úradu. A potom?

Jdnajú so mnou ani keby som nebol dôstojníkom.

Nepamätám, že by niekto bol zbavený funkcie skorej, kým mu není oznámený dôvod, alebo aspoň naznačené jeho budúce zadelenie.

Ale 2 dni to ešte vydržím a potom dúfam priamo z úst generála dozvedieť sa pravdu.

Dovtedy nesmú sa dozvedieť o mojom zbavení funkcie naši dôstojníci a mužstvo z Usmane. – Narobilo by to zlej krve a zbytočné dajaké reči. A to nechcem. Až sa dozviem pravý dôvod, potom prípadne môže viesť ten dôvod každý, nech oni sami odsúdia toto podlé obvinenie.

4. apríl

Bez zvláštnych udalostí.

Chlapi niečo tušia, lebo vedia, že agendu som odovzdal a v úrade nepracujem

5. apríl

Bez zvláštnych udalostí. Presťahoval som sa do súkromného bytu. Generál neprišiel z Moskvy.

6. apríl²⁷

Vojenská kancelář presidenta republiky

Č.j. 333 Taj./1944

ZÁZNAM²⁸

Ve věci odeslání kpt. gšt. Viléma PAVLOVIČE, příd. Velitelství čs. voj. jednotek v SSSR – do zajateckého tábora.

Splnomocněnec Sovětské vlády pro organizaci čs. voj. jednotek na území SSSR, ge. Žukov, dopisem ze dne 20. března 1944 /:čj. 2/7/12603:/ sdělil náčelníku čs. voj. misse gen. Píkovi, že má prověřené zprávy, že kpt. gšt. Pavlovič, který je přidělen 2. čs. sam. brigádě, napsal ja-

²⁷ Neobsahuje žádný záznam.

²⁸ VÚA-VHA Praha, f. 22-10/3, II díl.

ko nadporučík dělostřelectva slovenské motorisované divize do vánočního čísla vládního slovenského denníku „Slovák“ /“dne 23. prosince 1942:/ článek „Horúce Vianoce Rýchlej Divízie r. 1941“.

Tento článek podle gen. Žukova je plný nepřátelských útoků vůči Rudé armádě a Sovětskému Svazu, vyzvedá bojové činy slovenských vojáků a celý jeho obsah svědčí o tom, že kpt. Pavlovič je nejen nepřítelem Sovětského svazu, nýbrž i nepřítelem vlastního národa, jelikož píše ve fašistickém tisku protisovětské články. Gen. Žukov je názoru, že další ponechání kpt. Pavloviče v čs. jednotkách je neslučitelné s jejich bojovou slávou jak v SSSR, tak i za hranicemi. Předpokládá, že gen. Píka bude mít tentýž názor, a že bude tak laskav a podá žádost, aby kpt. Pavlovič byl odeslán do zajateckého tábora.

Gen. Píka dne 31. března t. r. zaslal gen. Žukovu dopis /:čj. 2661/1944:/ v němž sděluje, že velitel čs. voj. jednotek v SSSR vyslechl kpt. Pavloviče v přítomnosti pplka. Příkryla a Lichnera.

Kpt. Pavlovič při výslechi vypověděl, že při pobytu na frontě nařídilo mu slovenské MNO napsat článek ze života vojáků v poli. Redakci denníku nikdy nepsal. MNO samo články upravovalo.

Může jít o dopis z fronty, napsaný v prosinci 1941, který MNO uveřejnilo s propagačními doplňky teprve za rok, t.j. 23. prosince 1942.

Kpt. Pavlovič tvrdí, že v žádném případě nepsal nic, co by ho mohlo usvědčovat z nepřátelského postoje k SSSR. Články důstojníků doplňovalo a upravovalo MNO a také je dalo otisknouti v novinách; poukázal dále, že jeho city a činnost mohou dosvědčiti důstojníci 2. čs. brigády a také články, které napsal do novin v SSSR, kdy měl možnost svobodně vyjadřovat svoje přesvědčení. Dovolává sa gen. Viesta, ministra Lichnera a místopředsedy státní rady Dr. Čaploviče, kteří jej znají a kteří jsou vedoucími činiteli a členy čs. vlády v Londýně.

Gen. Píka k výpovědím kpt. Pavloviče poznamenal, že důstojníci, tak jak bylo u nás stanoveno, nemohli psát přímo do novin, nýbrž že články censuroval a upravovalo MNO, které samo dává články tisku. Přijetí kpt. Pavloviče do čs. jednotek v SSSR doporučil poslanec Čulen /:komunista:/. Kpt. Pavlovič musel na Slovensku býti počítán k lidem věrným slovenské vládě, jinak by nebyl přijat do válečné školy.

Velitel čs. jednotek v SSSR sdělil, že kpt. Pavlovič je velmi pracovitým a schopným důstojníkem štábu.

Na konec gen. Píka v dopise poznamenává, jestli-že gen. Žukov je přesvědčen o tom, že ponechání kpt. Pavloviče v čs. voj. jednotkách je škodlivé a nebezpečné, aby jej odeslal do zajateckého tábora.

Ve věci kpt. Pavloviče gen. Píka v čj. 27/Taj.1944 ze dne 7. dubna t.r. hlásil MNO, že případ kpt. Pavloviče se nedal zachrániti, neboť velvyslanec a politikové rozhodně prohlašují, že věc je jasná a že musí pryč. Zda kpt. Pavlovič byl již odeslán do zajateckého tábora, ze spisového materiálu není patrné.

Zdá se více než pravděpodobným, že opis článku kpt. Pavloviče, uveřejněného ve „Slováku“ dal Sovětským úřadům, nebo při nejmenším na něj upozornil, někdo z našich lidí.

V Londýně, dne 17. května 1944

Přednosta voj. kanceláře
presidenta republiky
div. gen. Ant. Nižborský
v.r.

**Memorandum slov. dobr. V SSSR,
predložené čsl. vyslanectvu v SSSR v Moskve** ²⁹

Timoševka, 12. nov. 1943

Obsah: Vlastné memorandum
Odpis telegramu maršálovi Stalinovi
Odpis telegramu pl. Svobodovi
Výpis denného rozkazu pluku č. 1

Pluk slovenských dobrovoľníkov
v SSSR

Timošenka³⁰ 12.XI.1943

Vec: Memorandum slovenských dobrovoľníkov v SSSR – predloženie

Prílohy: 3

Československé vyslanectvo
v SSSR – voj. ataché,
Moskva

Príslušníci bývalej 1. slovenskej pešej divízie, ktorá bola zasadená v priamy boj proti sovjetským vojakom dňa 29.X.1943 v noci, prechádzali dobrovoľne do zajatia už dňa 30.X.1943 počínajúc 04.15 hod. postupne, ako vošli v dotyk so sovjetským vojskom.

Jednotlivci a celé jednotky sa dočasne sústreďujú v Timoševke, nie ako zajatci, ale nateraz ako internovaní vojaci.

Do dnešného dňa sa tu sústredilo 39 dôstojníkov, 4 rotmajstri, 32 ďalejšlúziacich poddôstojníkov a 1902 mužstva, spolu 1 977 osôb.

Tento počet bol organizovaný so súhlasom sovjetského miestneho voj. veliteľstva v pluk, ktorého velenia na vlastnú zodpovednosť sa ujal pplk. Lichner.

Výpis z 1. plukovného rozkazu, z ktorého je zjavná i dočasná organizácia pluku, v prílohe prikladám.

Po prečítaní rozkazu veliteľom pluku a po krátkej informatívnej prednáške, bol vyžiadaný súhlas všetkých prítomných, poslať pozdravný telegram čsl. brigáde plk. Svobodu, ktorého odpis prikladám a toto hlásenie čsl. vyslanectvu v SSSR a pozdravný telegram maršálovi Stalinovi.

Zároveň podľa žiadosti tlumočím prianie celého pluku, dobrovoľne vstúpiť do radov čsl. brigády bojujúcej po boku rudej armády a aktívne sa zúčastniť bojov proti nemeckým utlačovateľom s cieľom konečného víťazstva a oslobodenia ujarnenej a pod nemeckou kontrolou stojacej vlasti.

Menom celého pluku prosím, aby čsl. vyslanectvo v Moskve informovalo o našom rozhodnutí čsl. vládu v Londýne s tým, aby táto urobila patričné kroky a umožnila čím skorej, žiadajúcim vstup do radov čsl. brannej moci v zahraničí.

O skorú odpoveď strán rozhodnutia čsl. vlády a dojednaní zo sovjetskými úradmi, ako i o ďalšie rozkazy sa prosí.

Veliteľ pluku:
pplk. Lichner v.r.

²⁹ VÚA-VHA Praha, f. SSSR – I, velit. čs. voj. jedn., kart. 10, i.č.: 105, sign. 28/6.

³⁰ Správne má byť: Timoševka.

Odpis telegramu

Timošenka 13.XI.1943
Najvyššie veliteľstvo
maršál Sov. Sväzu
tov. J. V. Stalinovi
Moskva – Kreml

Príslušníci bývalej 1. slovenskej pešej divízie, ktorá bola nem. velením zasadená dňa 29.X.1943 v priamy boj proti sovjetským vojskám, 30.X.1943 počínajúc o 04.15 hod. prechádzali dobrovoľne na stranu rubej armády.

Jednotlivci i celé jednotky sa sústreďujú dočasne v Timošenke, oblasť Záporožie, kde sú ubytovaní voľne po civilných domoch, nie ako zajatci, ale ako internovaní vojaci.

Do dnešného dňa sa tu sústredilo 39 dôstojníkov, 4 rotmajstri, 32 ďalejslúžiacich poddôstojníkov a 1 902 mužstva. Spolu 1 977 osôb.

Príchod ďalších osôb je v prúde.

Hore uvedený počet osôb bol organizovaný so súhlasom miestneho sov. Voj. veliteľstva v pluk, prapory a roty, pod velením pplk. Lichnera.

Dôstojníci a mužstvo, shromáždění dnešného dňa 13.XI.1943 pri spoločnom nástupe posielajú Vám tovaryš Stalin svoj srdečný pozdrav.

Je horúcim prianím všetkých dôstojníkov a mužstva vstúpiť v rady čsl. brigády plk. Svobodu a spoločne ruka v ruke s nimi bojovať proti nemeckým utlačovateľom s cieľom skorého víťazstva nad hitlerizmom.

Bude nám veľkou ctou a vyznamenaním keď nám Vy J. V. Stalin v najkratšom čase našej žiadosti vyhoviate.

Za dôstojníkov a mužstvo novoorganizovaného slovenského dobrovoľníckého pluku:

Veliteľ pluku: pplk. Lichner v. r.
Zást. veľ. pluku: kpt. Pavlovič v.r.

1. rota: npor. Pivoluska v.r.
strel. Petrik v.r.
strel. Molnár v.r.
2. rota: por. Jakab
slob. Sýkora
strel. Brunovský
3. rota: por. Gondol
des. Turčan
strel. Škoda
4. rota: por. Vitek
čat. Ťažký
slob. Studenič
5. rota: por. Rapoš
des. Láska
strel. Šipula

VOJENSKÁ HISTÓRIA

6. rota: npor. Chorvát
des. Kmoško
strel. Gomba
7. rota: npor. Chovanec
strel. Grubša
strel. Albertovič
8. rota: npor. Figura
slob. Semaňok
strel. Mičkanin
9. rota: npor. Tlstý
strel. Jarabek
strel. Korbel
10. rota: por. Švarc
por. Čaplovič
slob. Húšťava

Za správnosť odpisu:
zást. vel. pluku
kpt. Pavlovič Viliam v.r.

Odpis telegramu

Timošenka, 12.XI.1943

Plukovník Svoboda
veliteľ čsl. brigády v SSSR

Stredisko slovenských dobrovoľníkov v SSSR, organizované nateraz v pluk o sile 39 dôstojníkov a 1938 mužov, posielá Vám svoj srdečný pozdrav so želaním ďalších vojenských úspechov v boji proti nemeckým okupantom a s prosbou tlumočiť náš pozdrav všetkým príslušníkom Vašej brigády.

Je našim prianím a bude nám všetkým ctou, môcť vstúpiť do Vašich radov.

Za pluk slovenských dobrovoľníkov v SSSR
pplk. V. Lichner v.r.
kpt. V. Pavlovič v.r.

Za správnosť odpisu:
13.XI.1943
zást. vel. pluku
kpt. Pavlovič Viliam
(v.r.)

Výpis z denného rozkazu

Stredisko slovenských dobrovoľníkov
v SSSR

Denný rozkaz čís. 1
Timošenka 9.XI.1943

1. Pplk. Lichner prevzatie velenia slov. dobrovoľ. V SSSR

Dnešným dňom ujímam sa velenia na vlastnú zodpovednosť a po predbežnom súhlase sovjetského voj. veliteľstva nad Strediskom slovenských dobrovoľníkov v SSSR.

Očakávam od každého bezpodmienečnú poslušnosť a disciplínu. Od podriadených a mňou ustanovených veliteľov zvýšenú starostlivosť o mužstvo a od všetkých príslušníkov strediska kamarátske spolunažívanie s príslušníkmi sovjetskej armády s ktorými sa príslušníci strediska vzájomne zdravia.

Vynasnažím sa za spolupráce všetkých podriadených orgánov a v dohode so sovjetskými úradmi v rámci predvídanej organizácie Strediska slovenských dobrovoľníkov v SSSR, zaistiť všetkým voľnosť pohybu a jednania na území SSSR, dobrovoľne prihlásivším sa do radov čsl. armády – vstup do radov Slobodovej brigády a po skončení vojny spoločný návrat do našej vlasti.

2. Organizácia Strediska a ustanovenie veliteľov.

Dnešným dňom nariaďujem organizáciu pre Stredisko slov. dobrovoľníkov v SSSR až na ďalšie takto:

Celé stredisko bude organizačne tvoriť peší pluk, ktorého detailnú organizáciu a ustanovenie veliteľov, ako i zadelenie mužstva vydávam v prílohe tohto rozkazu.

Veliteľov doterajších rôl som o ustanovení podriadených veliteľov dnešného dňa osobne informoval. Prevedenie reorganizácie predvídam v týchto dňoch.

8. Pozdrav zmena – zrušenie.

Dnešným dňom nariaďujem pozdrav voj. osôb takto:

- a) s prikrývkou na hlave – bez zmeny ako doteraz
- b) bez prikrývky na hlave

mužstvo: postavením sa do pozoru a sledovaním hlavou

gážisti: úklon hlavou a to za pochodu i na mieste.

Pozdrav zdvihnutím pravice zrušujem. Taktiež zrušujem pozdrav „Na stráž!“

Až do ďalšieho oslovuje sa jednotka: „Dobré ráno, dobrý deň, vojaci – atď./

10. Všeobecné smernice.

Až do definitívneho rozhodnutia sovjetských voj. veliteľstiev nie sme považovaní za zajatcov, ale za internovaných vojakov. Z toho plynie:

a) dôstojníci a mužstvo je podľa možnosti a miestnych pomerov ubytované po civilných chatách, kde si tiež pripravuje z vydaného proviantu stravu.

b) pokiaľ sa týka voľnosti pohybu a opustenia ubytov. rayona pluku a ubyt. miest jednotlivcov vydal som rozkaz v článku 6 tohto rozkazu.

Na základe terajšej skutočnosti je povinnosťou každého spravovať sa v chatách a v celom

VOJENSKÁ HISTÓRIA

ubyt. rayone pluku skromne, slušne, prívetivo a zdvorilo jak k miestnemu obyvateľstvu tak i ku svojim spolukamarátom.

Proti previnilcom čo najprísnejšie zakročím, v hrubých prípadoch odovzdám previnilca k potrestaniu sovjetským voj. úradom nakoľko platí heslo jeden za všetkých všetci za jedného, čiže činy jednotlivcov poukazujú na celok.

Toho si pri každom počínaní v hovoroch i skutkoch budte vedomí.

Vojaci!

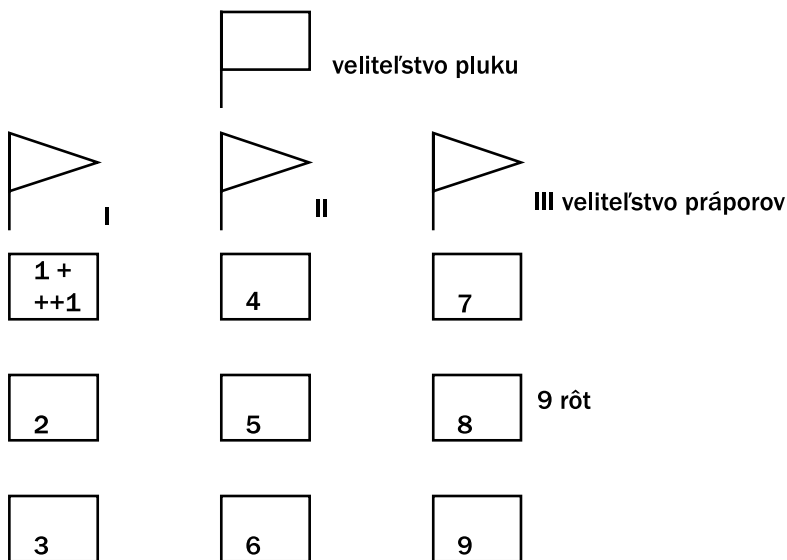
Snažte sa voj. disciplinovaným chovaním odplatiť veľmi dobré zaobchádzanie a služby, ktoré nám doteraz sovjetská armáda preukázala a ešte preukáže. Toto bude malá odplata za doterajšie služby. Najzjavnejšou službou však bude tá, keď vlastným pričinením a účasťou na bojoch proti nemeckým okupantom a svojou všemožnou pomocou, riadnou disciplínou a vystupovaním voči sovjetskej armáde a ruskému obyvateľstvu vynasnažíme sa vyhnúť votrelca zo slavjanských zemí a vrátíme sa ako osloboditelia po dobre vykonanej práci do našej vlasti. Maličkosti, ktoré sa prípadne doteraz vyskytly pri Vašom presune a ubytovaní nepovažujte za schválnoš, alebo neochotu, ale iba ako prechodný zjav, ktorý sa môže všade vyskytnúť. Srovnajte doterajšie jednanie s Vami s beštiálnym jednaním Nemcov s ruskými zajatcami.

Veliteľ pluku
plk. V. Lichner v.r.

Za správnosť výpisu:
zást. vel. pluku
kpt. Pavlovič Viliam
(v.r.)

Výpis prílohy denného rozkazu čís. 1³¹

Organizácia slovenských dobrovoľníkov v SSSR

31 VÚA – VHA Praha, f. SSSR – I, velit. čís. voj. jedn., kart. 10, i.č.: 105, sign. 28/6

VOJENSKÁ HISTÓRIA

Veliteľstvo pluku

spolu:

1 podplukovník	veľ. pluku	
1 kapitán	zást. veľ. pluku	
1 poručík	pobočník	3 dôstojníci
1 zástavník	proviantný pluku	1 zástavník
3 poddôstojníci	pisári	9 mužstva
3 poddôstojníci ašp.	lekári	2 lekári
3 strelníci	spojky	1 civ. občanka
3 strelníci	dôst. sluhovia	
1 občanka		

Veliteľstvo práporu

1 nadporučík	veľ. práporu	3 nadporučíci
1 podporučík	pobočník	3 podporučíci
1 rotmajster	proviantný práporu	3 rotmajstri
2 strelníci	pisári	6 mužstva

Pešia rota

1 nadporučík (por.)	veľ. roty	9 nadporučíkov (por.)
1 podporučík	subalterný dôstojník	9 podporučíkov
1 poddôstojník z pov.	účtovník stot.	18 poddôstojníkov z pov.
2 strelníci	pisári	18 mužstva
asi 200 mužov u roty		+ 200 mužov u každej roty.

Za správnosť odpisu
13.XI.1943
zást. veľ. pluku
kpt. Pavlovič Viliam
(v.r.)

Deputácia slov. dobrovoľníkov v Moskve u p. prezidenta Dr. E. Beneša a u čl. voj. misie v SSSR 14.XII. – 23.XII.1943³²

Odpis denníka pplk. Aut. Lichnera o ceste delegátov slovenských dobrovoľníkov v Moskve u p. prezidenta ČSR dr. E. Beneša

14.XII. – odjazd z Usmaňa o 23.30 hod.

Veľmi milo prekvapení, nakoľko sme cestovali v spacom vozne.

Idú: pplk. Lichner, npor. Chovanec, por. Čaplovič

15.XII. Celý deň vo vlaku. 20.00 hod. došli sme do Moskvy. Nevedeli o nás, že sme prišli.

Bolo telefonované o 21.30 hod. nás viezli do „Domova oddychu“ od Moskvy 20 km.

32 VÚA-VHA Praha, f. SSSR-I, Velit. čs. voj. jedn., šk. 10., i.č. 1009, sign. 28/10.

Prijali nás vlúdne. Ubytovali v zóne.

16.XII. Sme na oddychu. Predbežne nevieme čo s nami bude. Generál je chorý nemôže s ním byť jednanie. Zaviedli nás k plukovníkovi náčelníkovi lágru 20 NKVD. Milo sa s nami povyprával. Hneď nám dali priepustky, aby sme mohli kedykoľvek ísť z tábora. Strava je celkom dobrá, aj fajčiva dosť. Škoda, že nemôžeme k našim na vyslanectvo. Všetko by bolo v poriadku, keby generál nebol chorý.

17.XII. Zas nič. Čakáme na ďalšie. Celý deň nikto u nás nebol, len večer prišiel malý ppl. sa s nami povyprávať. Som zvedavý, čo bude s nami.

18.XII. Ráno zas nebolo nič. Na poludnie prišiel akýsi major a mal mnoho otázok čo sa týkalo divízie i organizovania armády doma. Všetko podrobne. Mimo toho aj z politického sveta mal mnoho otázok.

Večer prišiel náš „prvý“ podplukovník a doniesol konečne radostné zprávy. Zajtra ideme do Moskvy a o 15.00 hod. navštívime prezidenta. Doniesol nám cigarety a iné veci. Mali sme skutočne radosť, že sme uvideli známu tvár a mohli si s ním porozprávať. Okolo 12.00 hod. máme ísť odtiaľto.

19.XII. Túžobne čakaný deň konečne nadišiel. „naš podplukovník“ prišiel už o 11.00 hod. O 12.00 hod. sme vyrazili. Povoził nás po Moskve. Videli sme veľa, ovšem len z auta. Požiadali sme ho, aby nám vymohol na príslušných miestach, aby sme mohli do niektorého múzea, divadla.

Konečne o 15.00 hod. prijal nás p. prezident Beneš. Stretnutie bolo veľmi srdečné. Pozdravil som ho menom pluku slov. dobrovoľníkov. Jeho radosť z nášho činu bola očividná. Vyslovil svoje poľutovanie, že nemôže prísť sa pozrieť na nás. Ba nemôže ísť ani ku brigáde. Nedovolí mu to čas a už 22.XII. odchádza do Londýna. Čo odkazuje našim chlapcom uvádzam zvlášť. Mali sme veľmi živý 3 hodinový rozhovor. Zaujímal sa o mnoho vecí na Slovensku. Zišiel som sa so svojim bývalým veliteľom pluku, gen. Nižborským (Hasalom) a plk. Píkom, ktorý bol mojim učiteľom v akadémii. Obaja ma poznali. S radosťou som sa dozvedel, že gen. Kratochvíl je ten, u ktorého som slúžil u p. pl. 2 a neskôr u J.P. Bohužiaľ tento tam nebol, dúfam, že sa s ním zajtra zídeme pri vyznamenaní práporu (zástavy).

Po príchode od prezidenta boli sme pozvaní vel. lágera na „koláciu“. Ešte dosť dobre skončila. Teším sa na zajtra.

20.XII. V noci a cez deň sme spracovávali rôzne otázky, ktoré od nás žiadala misia. O 13.30 hod. odchádzame v doprovide „nášho“ podplukovníka Packieviča na vyslanectvo k vyznamenaniam práporu brigády. Nakoľko sme mali hodinu času, prešli sme ešte na nádražie do oddelenia vojakov a prehliadli sme si propagačnú sieň. Videli sme mnoho poučných vecí. Niečo podobného by sa mohlo neskôr aj u nás zaviesť.

Prišli sme na vyslanectvo práve v posledný moment, keď už p. prezident vchádzal do miestnosti. Impozantná miestnosť. Už stálo tam všetko nastúpené. Delegácia ruských generálov v parádnej uniforme, civilnej delegácie čs. a iné delegácie dôst. z Londýna a od misie z Moskvy, plk. Svoboda, dôstojníci a mužstvo brigády, ktoré malo byť vyznamenané. V prostriedku stála zástava brigády. Všetkému velel gen. Kratochvíl. Do siene vchádzal prezident. Všetko stíchne. Gen. Kratochvíl dáva hlásenie. Rozozvučali sa kino a fotoaparáty. Prezident reční. Túto reč nám sľúbili dať. Nastáva akt vyznamenanania zástavy čs. válečným krížom so stuhou. Vyznamenávajú sa jednotlivci čs. válečným krížom, medzi nimi npor. Marceli a ppor. Nosko, obaja Slováci. Tiež aj jedno dievča. Súčasne pplk. Svoboda a Píka boli povýšení na generálov. Prezidentovi po tomto odpovedá Svoboda. Po záverečnom akte začína gratulovanie a voľná beseda.

Hneď prišiel k nám Kratochvíl a zaviedol ma na pravé krídlo. Všetky zraky na nás. Boli sme predstavení rôzým civilným funkcionárom, dôstojníkom. So Svobodom sme sa mohli bohužiaľ len veľmi krátko vyprávať, bol aj on veľmi zaujatý aj my. Vyprávali sme sa zas s prezidentom, ktorý sa s nami schválne nechal sfilmovať. Jeden londýnsky korepondent ma požiadal o interview. Nedokončili sme to, pretože ma Hasal odviezol na voj. misiu, kde sme mali ďalšie jednanie. Ešte na vyslanectve som sa stretol s mjr. let. Pernikárom, ktorý je môj dobrý známy z r 1922. Ten sa postaral o 10 tisíc cigariet pre našich dôst. Po jednaní malá kolácia po stojačky bohatá na obložené chlebičky a pitivo. Po tomto sme odchádzali domov. Po ceste sa rozhodol náš pplk. A pozval nás k nemu do bytu. Veľmi pekne nás tam prijala jeho manželka a jej otec. Pojedli a popili sme a šli domov, bohatí na veľké dojmy. Plk. Svoboda nechal pozdravovať za brigádu všetkých v Usmani. Náš pozdrav nedostal, lebo stále boli v tom čase na inom mieste.

Na misii nás požiadal gen. Hasal, aby sme zajtra prišli zas. Nebol však presne určený čas. Máme sa opýtať telefonicky.

21.XII. Od rána sme pracovali na otázkach. Behom odpoľudnia nás navštívil gen. Melnikov. Telefonovať sa nedalo. Večer prišiel náš pplk zo zástupcom rádiožurnálu. Dohodli sme sa o dobe vysielania našich prejavov. Prejavov korigované. Za to nič. Aj tak dobre. Nič zvláštneho v nich. Nakoľko nám nikto nič nehovorí o našom ďalšom osude, požiadal som pplk. Packieviča, by tlumočil na „praviteľstve“ naše želanie, že by sme chceli byť na Štedrý večer doma medzi našimi. A v prípade potreby, aby sa dojednálo všetko to, čo sme mali vybaviť, vrátíme sa po Vianociach.

Pracujem ďalej otázky.

22.XI. Podľa včerajšieho dohovoru máme ísť o 14.00 hod. odtiaľto do rádia. Potom na misiu. Rozpracované otázky dokončujeme a bereme nové. O 14.30 hod. prišiel pplk. Sdelil nám program. Zmienil sa. Na misiu nepôjdeme zato však ideme do „Veľkého divadla“. Ja však som chcel požiadať misiu, aby poslali aspoň pre dôst. Neakú flašu. Pplk. Navrhne, aby som napísal list, on ho na misiu odnesie. Vôbec je veľmi ochotný človek.

O 15.30 hod. došli sme do radiojurnálu. Pplk. išiel na misiu. K nám prišiel Marceli s Grünvaldom. S Marcelim sme sa porozprávali, kým prišla rada na nás o 17.00 hod.

O 17.00 hod začal zápis našich prejavov a predvedenie zápisu aj s pozdravmi našimi.

O 19.00 hod začína divadlo. Aká krása. Hrá sa balet. Podobná českému baletu „Štedrovečerný sen“. Divadlo samé je nádherné. Podobné odeskej opere, ale ešte väčších rozmerov. Dekorácia a samo prevedenie, kostými, hudba, úplná nádhera. Človek na 2 hodiny zabudne na svet.

Ide sa domov. Pplk. Packievič večeria u nás.

Zajtra máme ísť na misiu pre balíky, odídeme do Usmane.

23.XII. Dokončenie otázok. Čsl. misia, večer odchod domov.

pplk. Lichner
(v.r.)

Referát z Moskvy pplk. Lichnera prednesený slov. dobrovoľníkom v SSSR dňa 27.XII.1943.

Ako viete, bol som s pánom npor. Chovancom a p. por. Čaplovičom v Moskve. Účel našej cesty bol jednak stretnúť s p. prezidentom ČSR dr. Eduardom Benešom, toto bol hlavný účel, jednak prehovoríť do rádia moskovského rozhlasu a konečne všeobecne informo-

vať našich doma a osude našej divízie. Vládni činitelia slovenskí o tomto poslednom úporne mlčia. Ba naopak vysielajú veľmi pilno pozdravy z frontu.

Na deň 19.12.43 boli sme pozvaní všetci traja k p. prezidentovi. Sám som bol skutočne netrpezlivý na tento rozhovor, lebo som chcel vedieť, čo nás Slovákov očakáva v budúcej ČSR. Dúfal som, že sa to dozviem priamo od hlavy štátu. Vedel som už rôzne veci z počúvania londýnskeho a moskovského rozhlasu ešte doma a aj neskôr na Ukrajine, potom na Kaukaze a tiež na Kryme. No predsa niektoré otázky som mal nejasné, rešp. nezodpovedané. Dnes je mi v zásade už všetko jasné. Detailné veci sa prenechajú na riešenie národu doma. Tu nám ešte ostávajú riešiť niektoré podrobnosti, ktoré sa nás týkajú tu. Tieto sa však v krátkej dobe vyriešia. Pre nedostatok času ostali tieto otázky otvorené. Toto sú však detaily, ktoré sa vyriešia s veliteľom československých vojsk v SSSR gen. Kratochvílom, alebo s vojenskou misiou v Moskve.

Pri príchode p. prezidenta do prijímacieho salónu pozdravil som menom Vaším takto:
Veľavážený p. prezident!

Je nám veľkou ctou a vyznamenaním, že ste nám umožnili stretnúť sa s Vami. Vedeli sme o Vás veľmi dobre, že ste tu v Moskve. Našou túžbou bolo stretnúť sa s Vami. Naša túžba sa teraz splnila, za čo Vám veľmi pekne ďakujeme.

Dovoľte mi p. prezident, aby som Vám ja, ako najstarší zo slovenských dobrovoľníkov tlumočil úplnú oddanosť, najhlbšiu úctu a srdečný pozdrav dvoch tisíc slovenských chlapcov z tábora Usmaň. Uistujem Vás ďalej v ich vernosti Vám a ČSR.

Prišli sme sem, aby sme ruka v ruke s rudou armádou pomohli oslobodiť nám všetkým tak drahú, už len na krátky čas ujarmenú Československú republiku. Prešli sme preto na stranu rudej armády, aby sme v radách československej brigády, pod vedením aj na Slovensku populárneho plukovníka Svobodu pomstili sa hitlerovcom a ich nadháňačom za všetky príkoria. Za príkoria páchané nie na slovenskom národe, ale aj a najmä na bratskom národe českom.

V mene slovenských chlapcov prosím prijmite nás do radov československého zahraničného vojska, aby sme mohli naše pedsavzatie splniť.

Na koniec dovoľte mi p. prezident tlumočiť horúce prianie a prosbu dvoch tisícov slovenských chlapcov vidieť a počuť Vás zblízka. Vieme, že Váš čas je presne zadelený, ale prosíme Vás, aby Ste ráčili si nájsť hodinu a venovať ju tým, ktorí Vás túžobne očakávajú.

Dovoľte, aby som menom mojich slovenských chlapcov prevolal na slávu Československej republiky a jej prezidenta.

Pán prezident ma požiadal, aby som Vám za neho povedal toto: veľmi ľutujem, že nemôžem vyhovieť vášmu prianiu, ktoré mi práve tak leží na srdci, ako aj jestvujúca čs. brigáda v SSSR, ktorú tiež nemôžem navštíviť pre naprostý nedostatok času. Mal som v úmysle privesť oboje, ale štátnické veci tu, mi nedovoľujú toto urobiť. Nemám voľného času.

Ďalej odkazuje Vám: hranice a jestvovanie Československej republiky je už zaistené v bývalých rozmeroch z r. 1938 z predmníchovského diktátu. Bude susediť s SSSR. Bude demokratická, lepšia a spravodlivejšia, ako bola predošlá republika. V nej budú mať Slováci zaistené svoje práva v každom smere tak, ako Česi a Podkarpatskí Ukrajinci. Budúca republika bude bez Maďarov a Nemcov, aby nedošlo k Mníchovu a Viedni. Slováci budú plnoprávni občania. Staré chyby sa nebudú opakovať.

Náš čin, že sme tak hromadne prešli na stranu červenej armády s úmyslom bojovať proti nemeckým utláčateľom a ich verným pomáhačom úplne prekvapil. Oni v Londýne aj tu s veľkou radosťou a zadostučinením prijali zprávu o našom skvelom čine.

Hovoril ďalej, že si možná ani dosť dobre neuvedomujeme to čo sme urobili tým, že sme

prešli na stranu červenej armády na mnohých miestach bez výstrelu a z najväčšej časti dobrovoľne. Ako aj tým, že sme sa už dávno prihlásili do radov vojsk bojujúcich proti fašistom. Urobili sme veľký čin. Od tejto doby sa celkom inakšie hľadí na slovenský národ nie len vo vedúcich kruhoch československých, ale aj v kruhoch medzinárodného vedúceho fóra. Náš národ nám tento čin iste nezabudne a bude nám na veky vďačný za toto naše rozhodnutie, ako aj za ďalšie naše činy.

Naše víťazstvo je isté. Sme prvý z malých národov, ktorý máme svoj štát zaistený. Ani Poliáci, ani Jugoslávci, ani Gréci to nemajú ešte tak prepracované a zaistené ako Československá republika. Není sa čoho obávať, naše obete nie sú a nebudú márne. To je odkaz.

Potom nám bolo položené mnoho otázok zo života na Slovensku.

Ako jedna otázka bola: čo rozladilo pomer Slovákov k Čechom. Odpovedal som, že bolo viac vecí. Ako charakteristiku udávam 2 prípady, ktoré sa skutočne stali. Školníkom na Slovensku nemusel byť Čech. Na takéto miesto nemusela byť zvláštna kvalifikácia a kludne mohol byť na to miesto daný Slovák. Ako 2. prípad som uviedol: prečo dostal miesto na Slovensku menej kvalifikovaný Čech, keďže bola predtým žiadosť Slováka o toto miesto zamietnutá. Toto sú len dva prípady, ktoré uvádzam, lebo sú charakteristické. Bolo viac podobných a iných prípadov. Pán prezident odpovedal. Viem, bol som o tomto už prv informovaný. Potvrďujete mi len správnosť informácií, ktoré som dostal pred Vami. Je už zariadené a sľubujem Vám, že také prípady, ktoré by mohli viesť v budúcnosti k rozladeniu Čechov a Slovákov sa už nevyskytnú. Medzi ďalšími bolo aj to, že ako sa díva národ na Tisu, Tuku, Macha, Čatloša, Sidora a ešte iných.

O Tisovi som povedal, že sa zdá, akoby národ viedol cez nemecké úskalie, že mnoho vecí je takých, ktoré by sa diali na príkaz vlády z Londýna. Akoby bol zaujatý proti Nemcom. Že sám nechcel takýto štát, ale v duchu Hlinkovom autonómne Slovensko v rámci ČSR, potom v marci 1939 ako horšie zlo medzi rozbitím ČSR a daním Slovákov k Maďarom na nátlak Hitlera urobil samostatné Slovensko. Bolo nám prezidentom povedané: Tiso neni vo spojení s londýnskou čs. vládou. Ani neni pravdou bájka rozšírená po Slovensku, že Tiso nechcel samostatný štát. Ešte o autonomistickom hnutí vo veľkých rozmeroch nebolo v ČSR ničoho a už bol stále v klube nemeckých poslancov. Stále s nimi kul pikle. Kolko ráz hľadal Tisu v parlamente telefonický, vždy musel byť prepojený na klub nemeckých poslancov. Ako vtedy mali zprávy, už vtedy sa jednalo o rozbitie ČSR. Sám išiel k Hitlerovi, aby loviac v kalnej vode, požiadal ho o utvorenie samostatného Slovenského štátu a sľúbil mu zato úplnú oddanosť. V tej dobe sa už vedelo, že Hitler mu za toto rozbitie ČSR pomôže k prezidentstvu, po čom on túžil. Toto sa aj neskôr stalo. To, že nechce posielat na front materiál je pláštikom toho, že posielal na front ľudí, medzi nimi aj Vás. Ďalej chce získať svojim takým chovaním na jednej strane popularitu u Nemcov a ich zástancov, na druhej strane nechce si odvrátiť od seba starých ľudákov, ktorí z terajšej ľudovej strany povystupovali, ako aj ľudí, ktorí sympatizujú z ČSR

O Tukovi povedal, že je to starý kriminálnik, ktorý v roku 1936 sa priznal ku svojej rozvratnej činnosti. Aká je jeho činnosť teraz, neni treba o tom hovoriť. Sami vieme najlepšie. Mach je jeho verným pomocníkom. Chcely by uskutočniť staré snahy. Čatloš tiež neni vo spojení s vládou v Londýne. Zato však iní vojenský činitelia.

O Sidorovi povedal, že vydal jednu brožúru, ktorá ho teraz veľmi mrzí a o ktorej by teraz bol rád, keby ju nebol vydal. Lenže oni ju v Londýne už majú.

Mimo iné dozvedel som sa o všelijakých ľudoch veci, o ktorých by som nikdy ani nemyslel. Nemôžem sa o tom zmieňovať. Dozviete sa o tom po návrate domov.

S p. prezidentom sme vyprávali celé 3 hodiny. Podali sme mu verný obraz o armáde, o civilnom obyvateľstve.

Ku koncu nám povedal, aby sme si dobre zapamätali ľudí, ktorí boli škodliví slovenskému národu, aby po našom návrate sme ich mohli odovzdať k spravodlivému súdeniu, aby nikto neušiel spravodlivému trestu, lebo krivdy páchané na národe musia byť bez milosti trestané, nemôžu byť nikomu preminuté ani teraz, ani v budúcnosti.

Pred rozlúčkou s ním nám povedal, aby som Vám odovzdal jeho srdečný pozdrav s prianím všetkého dobra, mnoho úspechov na poli cti a slávy. Na Slovensku sa bude bojovať. To je isté. Je na nás, aby sme tento zmiernili a jeho koniec urýchlili svojou chabrosťou.

Na druhý deň sme sa potom s pánom prezidentom porozprávali po slávnosti vyznamenania zástavy brigády, dôstojníkov, rotmajstrov a mužstva čs. válečným krížom. Medzi vyznamenanými bolo pomerne dosť aj Slovákov.

Ďalej prinášam Vám všetkým pozdrav od generála Svobodu, veliteľa čs. brigády, ktorý sa na nás už teší, že bude mať v radoch tak veľké množstvo Slovákov. Ďalej Vás pozdravuje gen. Nižborský, ktorý kedysi býval mojim veliteľom pluku, gen. Kratochvíl, ktorý býval tiež mojim veliteľom. Týchto som poznal ako veľkých priateľov a zástancov Slovákov. Gen. Kratochvíl je veliteľom čs. vojsk v SSSR. Ďalej gen. Píka a celá voj. misia vás zdraví. Bolo mi sľúbené, že behom niekoľko dní nás navštívia už či tu, lebo na novom mieste, kde odídeme behom niekoľko dní, kedy už nebudeme ani internovaní vojaci, pretože sme boli prijatí do čs. vojska. Čaká sa len na vybavenie niekoľkých nutných formalít. Budeme už zanedlho slobovní vojaci čs. republiky.

Nášmu budúcemu dielu prevolávam trikrát nazdar.

pplk. Lichner
(v.r.)